

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W**

33e jaargang nr. 6

nov.-dec.. 2004

INHOUD

- Pierre Kluyskens: De Commissie van Monumenten en Stadsgezichten. Deel 1.	343
- Hermann Van Duyse: Inventaire Archéologique: Toortshouders van de Nering der Vier Gekroonden.	354
- Luc Devriese: De Schipgracht. (Vervolg en slot).	355
- W.L. Braekman: Asiel bij de paters Discalsen te Gent (1690).	366
- Erik Dekeyser: De familie Mast van de Vrije Schippersnering en de Vrije Nering der Wijschroders van Gent. (Vervolg en slot).	368
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 11-12-13 Juli.	376
- Beschermden 2004 - Steunende leden 2004 - Steunfonds 2004.	384
- Quizmaster: Puzzel 2004.	389
- Eddy Levis: 't Gents spant de kruune! Twee giestige meuleneirs inviteren veur een buikvullinge.	391
- Lodewijk De Vriese: In Partibus Infidelium.	401
- Bibliografie.	402
- Vraag en Antwoord.	405
- Lezers schrijven ons.	406
- A. Van Werveke: Oudheidkundige Kroniek: Kazernen	406
- Dit bestaat niet meer.	409
- Inhoud 2004.	410

AAN ONZE LEDEN

Het is weeral zover: dit is het laatste nummer van onze 33e jaargang.

Te oordelen naar de reactie van vele lezers mogen wij met voldoening terugblikken op deze jaargang die, ingebonden, een interessant Gents boek vormt van 412 bladzijden.

En wij kunnen u nu reeds vertellen dat de 34e jaargang niet zal moeten onderdoen voor al de vorigen. Althans voor diegenen die zo slim zijn het onrealistisch laag lidgeld onmiddellijk te betalen. Wie dat niet zou doen begaat de stommitieit van zijn leven.

Het is steeds met plezier dat wij u het goede nieuws kunnen mededelen dat het lidgeld ongewijzigd blijft. Dat wij, zonder onze broek eraan te scheuren, u 6 nummers kunnen leveren aan een prijs die aanzienlijk beneden de kostprijs ligt, zal voor de meesten onder u wel geen mysterie meer zijn; het schijnt immers een traditie te worden dat **vele honderden** leden spontaan meer betalen dan het lidgeld van 10 euro.

Wij geloven niet dat er veel tijdschriften bestaan die genieten van een dergelijk privilege. Onze bijzondere dank gaat naar al die mecenassen waarvan wij graag de lijst publiceren op pp. 384.

Nu met onze beide voeten terug op de grond: het lidgeld (vervoeg de meerderheid die onmiddellijk betaalt): 10 euro, steunende leden 15 euro, beschermleden 25 euro.

Voor onze leden in het buitenland, zie indicaties op de achterkaft van het tijdschrift.

Tot slot: u maakt van onze Penningmeester een gelukkig man wanneer u bij de betaling ook uw lidnummer vermeldt, u vindt het op uw lidkaart en op de verzendingsenveloppe van het tijdschrift.

DE COMMISSIE VAN MONUMENTEN EN STADS- GEZICHTEN

In dit nummer beginnen wij een reeks van 3 artikelen, gewijd aan deze Commissie.

Tot voor enkele jaren, toen zij in alle stilte de nek omgedraaid werd, was zij de oudste Monumentencommissie van ons land. Gesticht in 1823 onder Willem I heeft deze Commissie een bepalende rol gespeeld bij de vorming en de instandhouding van het Gents historisch stadsbeeld, een rol die niet kan overschat worden.

Slechts weinigen beseffen dat zonder deze Commissie Gent nu een banale stad zou geweest zijn zonder de minste aantrekkingskracht voor toeristen.

Deze artikels werden 30 jaar geleden geschreven door Pierre Kluyskens en een meer geschikte persoon om dat te doen zou moeilijk te vinden geweest zijn. Hij was er immers de Secretaris van vanaf 1959 en van 1966 tot aan zijn dood in 1980 de Voorzitter.

Monumenten en al wat daarmee gepaard gaat schijnt de media maar matig te interesseren, zodat wij langs deze kant niet zo veel te weten komen. Hier kunnen wij vernemen wat er aan deze Commissie voorgelegd werd, wat er met haar advies gebeurde en wat er, tegen alle wettelijke bepalingen in, niet aan de Commissie werd voorgelegd en zij aldus voor een "fait accompli" geplaatst werd.

Er zijn soms van die hogere belangen, weet u wel!

Op 28 december ll. heeft de stedelijke Commissie van Monumenten en Stadsgezichten met nauwelijks een dagje vertraging op de chrono van de geschiedenis, haar 150-jarig bestaan gevierd, een loopbaan onder de loupe genomen die in een bruisende stad als Gent, waar het verleden en het heden vaak moeilijker tot een akkoord kunnen komen dan Israëlis en Arabieren, hoogten en laagten kende met belangrijke, spektakulaire winstpunten en pijnlijke verliespunten en ook wel dikwijls zelfs met compromis en noodoplossingen die niet alle aan de gelukkige kant lagen.

Wanneer men op anderhalve eeuw activiteit van een instelling als de Commissie van Monumenten wil terugblikken, mag men zich niet voorafgaandelijk de vraag stellen: wat heeft zij van Gent gemaakt, of wat heeft zij verwezenlijkt? Men moet het probleem anders gaan stellen en zich afvragen: wat heeft zij gered, wat heeft zij met bescheiden middelen aan de greep van vandalisme, geld, politieke intrigues, duistere machten enz. kunnen onttrekken? M.a.w. wat zou Gent in 1973 nog te betekenen hebben als kunststad, als historisch knelpunt in West-Europa, als stad van monumenten zonder de activiteit en de actie van deze Commissie die thans haar 151e jaar intreedt?

Het antwoord is op gans de lijn in de breedte over zovele jaren gespreid, in de diepte met zovele problemen en een zo omvangrijk patrimonium geconfronteerd, positief; zonder hetgeen de Commissie van Monumenten in de afgelopen anderhalve eeuw heeft gepresteerd, zonder haar strijd en geestdrift, ware Gent al lang afgeschreven als artistieke entiteit, als toeristisch centrum, als getuige van een groot verleden.

Waarom?

Heel eenvoudig omdat het industriële Gent dat begin van de XIXe eeuw ontloek en bliksemsnel groeide, zich per se wou inplanten in en om de historische stadskuip en het slechts kon doen na er heel wat verwoestingen te hebben aangericht.

Het was de tijd van materialisme en liberalisme, men aanbad het gouden kalf, men had meer eerbied voor een fabrieksschoorsteen dan voor een elegante torenspits, men had misprijzen voor monumenten, voor de nationale kunst van onze Primitieven en wanneer men bouwde, waren het beluiken, krotten, fabrieken en pseudogotische kerken in dezelfde baksteen als deze van de krotten opgetrokken!

Deze periode van materialisme kwam na een lang tijdperk van pauperisme, van oorlogen en van vreemde bezettingen die een deel van het kunstpatrimonium hadden vernield, andere kunstwerken de wijk naar het buitenland hadden zien nemen.

Wij kunnen onmogelijk in het raam van enkele bijdragen een beeld ophangen van anderhalve eeuw activiteit en strijd; wij zullen het noodgedwongen moeten houden bij hetgeen in de afgelopen 25 jaren werd verwezenlijkt, gered of verloren, in de hoop dat alles uit de doeken zal kunnen gedaan worden in het Gulden Boek dat de Commissie zinnens is uit te geven.

Maar wij kunnen toch niet nalaten in enkele zinnen het ontstaan te schetsen van de oudste Commissie van Monumenten van België en wellicht van Europa, een Commissie die harder heeft moeten vechten dan om het even welke andere omdat nergens de toestand op esthetisch, artistiek en cultureel vlak zo erg was als te Gent omstreeks de jaren 1820-1830, omdat nergens de taak zo enorm groot was en omdat nergens de tegenstand van degenen die normaliter de verdedigers van het schone hadden moeten steunen zo hardnekkig is geweest.

Omzeggens alle belangrijke monumenten waren in staat van verval: de Sint-Baafsabdij of hetgeen er nog van overbleef, was ter vernieling gedoemd: in de brokken en stukken van het Gravensteen had men een fabriek opgericht; de Sint-Pietersabdij was een kazerne geworden, de kanunniken van de hoofdkerk verkochten panelen van het Lam Gods, de pastoors eisten vijgebladeren voor naaktfiguren op de Renaissance- en Barokschilderijen, de katoenbarons sloopten historische stenen, paleizen, kapellen, Gras- en Korenlei verdwenen onder een

witte pleisterlaag, de Achtersikkel lag geprangd in een wemeling van banale gevels. Het stadsbestuur zelf wou zich ontdoen van de meest waardevolle kunststukken, de laatste overblijfselen van het Prinsenhof werden afgebroken.

De stichting van de Commissie van Monumenten zou een geweldige comeback van het historisch en artistiek beeld en aanzicht van de Gentse stede mogelijk maken.

Velen van hen die in zitting van 14 juli 1823 van de Staten der provincie Oost-Vlaanderen ja stemden voor het ontwerp een dergelijke Commissie in het leven te roepen, hebben het zeker niet voorzien en sommigen zouden zelfs nee gestemd hebben hadden zij geweten welke herrie de Commissie geregeld zou schoppen telkens een aanslag op het cultuurpatrimonium van Gent zou worden gepleegd.

In zitting van 14 juli moet de zon heerlijk boven de Gentse daken hebben geschinen en de leden van de staten een mooi droombeeld van de stad hebben voorgespiegeld, want zij ontwierpen met geestdrift een reglement dat zich tot doel stelde "alle voorwerpen van kunst en gedenkstukken van geschiedenis van welke aard of natuur die ook mogen wezen -geen eigendom zijnde van bijzondere genootschappen of personen- en welke zich bevinden in kerken, gemeentehuizen, gestichten van liefdadigheid of alle andere openbare gestichten onder de waakzaamheid en de bescherming van het algemeen bestuur te plaatsen". Dat was het principe, een soort charter. Bleef de praktische uitvoering. Artikel 2 van het reglement door de naartige leden gestemd voorziet ze in een recordtijd: "In de steden en gemeenten in dewelke het plaatselijk bestuur de mogelijkheid zal vinden om eene Commissie te benoemen, bestaande uit kunstenaars en kunstminnaars de vereischte kennis bezittende om over kunstvoorwerpen te oordelen, zal het College van Burgemeester en Schepenen onverwijld tot die benoeming overgaan".

Als plan en opzet was het wel wat vermetel, want men ziet niet wel in welke stad, buiten Gent, in het toenmalige nogal landelijke Oost-Vlaanderen een Commissie van Monumenten had kunnen en willen oprichten.

Op administratief vlak moest dat reglement nog eerst de zegen bekomen van koning Willem I der Nederlanden. De monarch verleende hem op 5 december en op 27 december van hetzelfde jaar 1823 stichtte het college van burgemeester en schepenen van Gent een Commissie en benoemde meteen de zeven leden: graaf de Thiennes, lid van de provinciale staten, Jean Schamp en Jan d'Huyvetter, directeurs van de Tekenacademie, Hye-Schoutheer, de beroemde architect Lodewijk Roelandt, de graveur Lodewijk de Bast en Paul Surmont. Zeven leden die er later twaalf, vervolgens twintig, daarna zeventwintig werden en die, sedert het nieuw reglement van 1971 tot veertien werden herleid.

Ook de naam die oorspronkelijk -naar alle waarschijnlijkheid- Commissie voor

Bewaring van Kunstvoorwerpen was, werd herhaaldelijk gewijzigd in Commissie tot bewaring der Kunst- en Historiestukken te Gent, Plaatselijke Commissie voor Praalgebouwen, Commissie der Monumenten, Commissie van Monumenten en Stadsgezichten, hetgeen wijst op een noodzakelijk geworden verruiming en uitbreiding van het werk- en actieterrein; de kunstwerken, de gevels, de gebouwen en thans ook de stadsgezichten, m.a.w. het leefmilieu, het environnement.

Zelden heeft een instelling in de eerste eeuw van haar bestaan zoveel kunnen presteren met zo bescheiden middelen. De Commissie kan en mag immers geen enkele beslissing nemen. Zij behoort tot de zgn. consultatieve commissie die het stadsbestuur raadpleegt; dwz. dat het college aan de Commissie bepaalde dossiers of problemen overmaakt nl. in verband met gevels, gebouwen, monumenten gelegen in het stadsmidden of in straten die op een door het stadsbestuur opgemaakte lijst voorkomen. De Commissie onderzoekt het dossier, brengt advies uit dat zij aan de stad laat worden die niet gebonden is door dat advies en eigenmachtig hetzij het advies bijtreedt hetzij een beslissing in tegenovergestelde zin neemt.

Het is dan ook een delicate en soms zware taak voor de Commissie voldoende argumenten in haar advies aan te halen en in te roepen ten einde een gunstige beslissing van de overheden te provoceren of diplomatisch af te dwingen. Soms lukt het maar niet altijd.

Wanneer wij de lange reeks verslagen en de documentatie van de Commissie overlopen, komen wij tot de conclusie dat Gent het zich zelden of nooit heeft moeten beklagen het advies van de Commissie te hebben gevolgd!

Het ontstaan van de Commissie van Monumenten valt samen met de aanloop van het moderne Gent, richting handel en nijverheid, hetgeen wegennet in en om de stad, een aanwas van de bevolking en een sterke centralisatie van de economische activiteit in de oude stadskuip.

Het mag dan ook een geluk, indien niet een mirakel, heten, dat de Staten van Oost-Vlaanderen, Koning Willem en het Gents stadsbestuur allen in minder dan een half jaar, hun jawoord gaven voor het oprichten van de zo genaamde Commissie voor Bewaring van Kunstvoorwerpen, want dank zij hun wijze beslissing kon in daaropvolgende decennia het ergste worden vermeden en konden, vaak in extremis, ettelijke monumenten, gevels, stadsbeelden en waardevolle artistieke werken worden gered die wij anders vandaag enkel door een tekening of een schilderij als een vage herinnering aan het verleden zouden hebben gekend.

Om geen enkele reden mag Gent zich de weelde (of de schande) veroorloven zijn imago van monumentenstad en monumentale stad prijs te geven.

Gent is geen pittoreske, geen gracieuse stad, geen brokje paradijs. Het Gentse

stadsbeeld staat of valt met zijn torenrij, zijn indrukwekkende gevels, zijn kerken, zijn gekanteelde Stenen en zijn trapgevels. Zij allen schenken de stad haar zo pregnant, haast strijdlustig karakter. Neem ze weg en er blijft slechts een naakt, hard geraamte over, zonder charme, gril of poëzie. Zelfs onze vaarten slingeren zich niet dichtertlijk doorheen het stadsbeeld. De Leie van Gravensteen tot Sint-Michielsbrug is overheerlijk maar enkel omdat zij er de spiegel is van de prachtige gevels van Gras- en Korenlei.

De Commissie van Monumenten heeft in de afgelopen anderhalve eeuw ooit aan stug conservatisme gedaan, zij heeft de stadskuip die de architecturale schatkamer van Vlaanderen is, veilig gesteld tegen de nooit afgevendende stormram van het vandalisme.

Zij heeft bij elke noodzakelijk geworden aanpassing van het stadsmidden aan de eisen en noden van een steeds sneller evoluerende maatschappij, de belangen van Heden en van Verleden trachten te verzoenen, hetgeen niet altijd zonder kleerscheuren, het uitdelen of het krijgen van harde klappen geschiedde.

Indien zij erin is geslaagd na anderhalve eeuw activiteit en met reglementen die weinig veranderen, met uiterst bescheiden, indien niet beperkte middelen, een nuttige, ja zelfs een onmisbare instelling in het jachtige leven van de stad te blijven, is zulks hoofdzakelijk te danken aan het feit dat de Commissie haar rol en haar optreden steeds wist aan te passen aan de polsslag van de stad.

Deze mentale en esthetische evolutie bij de haar toevertrouwde taak heeft zich zonder horten of stoten voorgedaan en het is ons inziens opvallend dat heel wat mensen die in de vorige jaren over de rol en de activiteiten van de Commissie van Monumenten hebben geschreven, zo weinig aandacht aan deze evolutie hebben geschonken.

Zij die de Commissie boven de doopvont hielden, hebben een kruis gemaakt op hetgeen toen reeds verloren was gegaan: zij hebben willen voorkomen dat de politiek van het aftakelen van het kunstpatrimonium nog verder zou worden doorgevoerd.

De opdracht tijdens deze eerste fase van de geschiedenis van de Commissie was dan ook het opmaken van een inventaris van hetgeen nog aan monumenten en aan kunstwerken overbleef, een soort balans van de artistieke rijkdom na eeuwen oorlogen, bezettingen en plundering. Men mocht toen immers het ergste vrezen: de houding van de kanunniken van Sint-Baafs die de panelen van Adam en Eva uit het veelluik van de gebroeders Van Eyck verkochten, de houding van het stadsbestuur dat de wereldvermaarde gouden bodenplaten van Cornelis De Bont aan Rotchild wou verkopen, de afbraak van het Utenhovesteen op de Vrijdagmarkt, van de Predikherenkerk naast het Pand en van de Grote Ameede in de Koestraat illustreren de mentaliteit van sommige van onze gezagsdragers en zogenaamde elite in de XIXe eeuw.

Ten einde te beletten dat monumenten zouden worden opgeofferd aan de belangen van een nijveraar die er een fabriek of beluik wou optrekken, of dat een kerkfabriek, een instelling of een gilde zich van kostbare kunstwerken zou ontdoen, moest men ze allereerst opnemen in een inventaris van te beschermen kunststukken. Eens aldus opgetekend liepen zij minder gevaar versjacherd te worden.

Is het trouwens vandaag niet in de afwezigheid van inventaris voor zoveel parochiekerken, kloosters, enz. dat wij de reden moeten zoeken van de schandalige postconciliaire massaverkoop van religieuze werken?

Deze eerste fase was van betrekkelijk korte duur, temeer daar de woelige maanden voor en na de Omwenteling van 1830 de activiteit van de Commissie grotendeels lam legden: toen het allemaal in 1832 wat begon af te koelen in de Arteveldestad, hebben haar leden zich schriftelijk tot het college gewend om te vragen of zij, die benoemd waren geworden ten tijde van Willem I, zich nu, met Leopold I als staatshoofd nog mochten verheugen het vertrouwen van de nieuwe bewindvoerders op het stadhuis.

Van de gelegenheid maakten zij gebruik om in hun brief de idee voorop te stellen dat zij voortaan niet enkel meer een commissie wilden zijn die de waakhond van de monumenten zou zijn, maar dat de commissie in de toekomst er ook voor moest zorgen dat de monumenten, de historische getuigen, de documenten en kunststukken die betrekking hadden op de geschiedenis van Gent niet zouden worden vernield of vernietigd.

Deze taak reikte veel verder dan het inventariseren van de aanwezige stock kunststukken. Inventarissen opmaken, in de meeste gevallen met beschrijving van monument en werk, was nuttig maar vergde geen optreden in het openbaar. Monumenten en werken beschermen tegen mogelijke of vastberaden vandalen eiste vaak een kordaat optreden, discussie, strijd, tussenkomst bij en van de overheid. Deze fase bleef lang en blijft nog steeds nazoemen.

De derde periode brak als een beloftevolle dageraad door, toen de commissie van inventaris en bescherming overging tot positieve daden, nl. het aankopen van kunstwerken die belang vertoonden voor de geschiedenis van Gent.

De commissie streefde hiermede een dubbel doel na: enerzijds het redden en veilig stellen van een aantal kunstvoorwerpen als daar waren schilderijen, handschriften, herinneringen aan de Gentse neringen, die anders voor immer Gent hadden verlaten, anderzijds het oprichten van een Oudheidkundig Museum waar al deze werken eens zouden worden samengebracht.

Jarenlang heeft de Commissie van Monumenten zich van deze taak gekweten, want het was pas in 1884 dat een dergelijk museum tot stand kwam. Honderden stukken die thans in het Bijlokemuseum prijken en handschriften die in het stedelijk Archief berusten, werden door de Commissie van Monumenten aan-

gekocht op een ogenblik dat ze nog voor een appel en een ei konden worden aangeschaft.

De intrede van professor Paul Fredericq in de commissie betekende ontegenzeggelijk een vierde en nogmaals zeer belangrijke bocht. Tot dan toe waren de aandacht en de belangstelling van de commissie hoofdzakelijk gegaan naar de zogenaamde monumenten en hetgeen zij aan voorraad kunstwerken inhielden. Fredericq stelde nu voor ook te zorgen voor de gevels van private woningen en ze in de mate van het mogelijke te restaureren: dat gebeurde in 1887 en was het startsein voor een heilzame actie: tientallen gevels waren verminkt, gewijzigd of lagen verscholen achter een banale pleisterlaag. De Commissie trad de zinswijze van Paul Fredericq geestdriftig bij, dra met de nuance van de noodzakelijkheid voor de stad subsidies te verlenen aan de bouwheer, mits vestiging na de restauratie van de gevel, van de erfdiensbaarheid non modificandi.

Deze vierde bocht heeft geleid, vooral in het begin van deze eeuw, tot zeer spektakulaire verwezenlijkingen, als daar zijn de herstelling van tientallen gevels aan de Graslei, de Korenlei, de Hooiaard, het Veerleplein, de Burgstraat, politiek en faze die onvermijdelijk moesten uitmonden op een vijfde bocht die zich theoretisch voordeed in 1920 toen de Commissie van naam veranderde: van Commissie van Monumenten werd zij de Commissie van Monumenten en Stadsgezichten. Het bleef echter lange jaren bij een loutere naamwijziging.

Vandaag is het een werkelijkheid geworden: monumenten zijn gecatalogeerd, beschermd, maar het leefmilieu, het site, het environnement zijn het niet: het gaat niet op een gevel, een gebouw te redden en te restaureren, indien men enkele stappen verder het klimaat een dolksteek laat toebrengen.

Het jongste kwart eeuw activiteit van de Commissie werd in 1949 ingezet onmiddellijk na de viering van het 125-jarig bestaan ten stadhuize toen o.a. hulde werd gebracht aan Monseigneur Van den Gheyn die als lid het 75-jarig, het 100-jarig en nu het 125-jarig bestaan van de Commissie mocht meevieren. Het was geen unicum in de annalen: het was immers de vierde maal sedert de stichting dat iemand de meet van een halve eeuw lidmaatschap bereikte en overschreed: Norbert d'Huyvetter, lid van 1833 tot 1887, Karel Onghena, van 1834 tot 1886, Ferdinand van der Haeghen, tijdelijke recordhouder, van 1857 tot 1913 en Monseigneur Van den Gheyn, nieuwe recordhouder, van 1898 tot 1955.

Momenteel is het dhr. Geo Bontinck, oud-direkteur van onze Academie voor Schone Kunsten, die de beste reeks aan 't optellen is met meer dan 40 jaar lidmaatschap: hij werd immers in 1933 benoemd en zetelde sindsdien ononderbroken in het lokaal van de Abrahamstraat.

De laatste zitting van de schijf 1923-1948 was op 26 november van dat jaar met een tamelijk zware en, qua principiësaanvragen, zeer belangrijke dagorde,

afgesloten geworden: een aanvraag om subsidie voor de herstelling van het drieluik van Justus van Gent in de kathedraal, een vraag tot plaatsen van Klokke Roeland, het aanleggen van een hoektuintje aan het Bijlokemuseum, en een interpellatie van dhr. Van Hauwaert in verband met de bedreigde poortjes van het voormalig Begijnhof van Sint-Elisabeth. Al deze punten werden ten andere slechts even aangeraakt bij een eerste bespreking en daarom verwezen naar een volgende zitting, werk voor de boeg en voor de ploeg die een nieuw kwart eeuw activiteit mocht aansnijden onder de leiding van voorzitter Jean de Breyne en secretaris Prof. Paul De Keyser.

Jean de Breyne is de laatste voorzitter geweest in de lijn van die mensen die het otium cum dignitate wisten te paren aan een onbaatzuchtige activiteit voor de gemeenschap: mensen die er financieel warmpjes inzaten, dagelijks over veel vrije tijd beschikten maar die wisten dat het hun plicht was deze tijd ten dienste te stellen van een schone of nuttige zaak en ideaal.

Jean de Breyne was een gentleman, als voorzitter van de Commissie een diplomaat: hij kende de grote, de kleine en de verborgen geschiedenis van alle Gentse families, van alle huizen en gevels en hij wist hoe hij schipperen moest midden gevaarlijke klippen.

Elke dag om 9 u. was hij in de Commissiezaal om de binnengekomen aanvragen te onderzoeken, de documentatie en de steekkaarten bij te houden, de dossiers voor te bereiden, desnoods opzoeken in de archieven te verrichten of de eigenaar telefonisch te "polsen". In 1923 had hij als adjunct-secretaris zijn intrede gedaan in de Commissie, was achtereenvolgens secretaris en voorzitter geworden.

Hij heeft meer dan 40 jaar lang, elke dag de Commissie van Monumenten en zijn stad gediend, zonder ooit op het voorplan te willen treden, in volle bescheidenheid, enkel maar omdat hij zijn stad lief had.

Ik herinner mij dat hij me in 1959 aan huis kwam opzoeken om me te vragen secretaris van de Commissie te willen worden. Hij wou het voorzitterschap afstaan aan Prof. De Keyser, een man van de wetenschap, meer in contact met een evoluerende maatschappij. Jean de Breyne voelde dat hij noch taalkundig, noch administratief "the right man on the right place" was.

Een bladzijde werd omgedraaid, de leden van Commissie waren op 27 gebracht geworden, benoemd op voorstel van de politieke partijen. Hij kon het zo maar niet nemen; hij voelde aan dat er voortan geen andere oplossing was, maar dat hij, wat meer in de schaduw, de Commissie en de stad moest dienen. Prof. De Keyser werd voorzitter en ik volgde hem als secretaris op.

Jean de Breyne bleef als weleer, elke dag op post tot in april 1967 toen hij ons voor immer verliet, een jaar na Prof. Paul De Keyser, de geleerde en de zacht-

moedige mens die een overgangs- en tevens een sleutelfiguur is geweest in de geschiedenis van de Commissie, een man van wijze raad, er steeds om bekommerd conflicten te vermijden. Ook hij kende en beminde zijn stad doch zijn grootste vreugde was een dossier of zaak af te handelen zonder enig conflict of ruzie met het stadsbestuur.

Hij was ook de eerste die het voorzitterschap waarnam naast een drukke beroepsactiviteit en zich niet meer de weelde mocht veroorloven zijn voor- of namiddagen in de Commissiezaal door te brengen.

Wij volgden hem in april 1966, na zijn schielijk overlijden op, en toen een jaar later ook de erevoorzitter Jean de Breyne ons ontviel, hebben wij plots de geweldige leemte aangevoeld die hun heengaan betekende: zij waren trouwe, eerlijke en bekwame dienaars van hun stad en van het Schone geweest.

Een van de eerste leden van de Commissie stond bij het ingaan van de schijf 1949-1973, in het brandpunt van de belangstelling: Jan-Frans Willems of althans zijn monument, zulks in verband met het Lam Godsspel dat voor het portaal van de hoofdkerk zou worden opgevoerd. Sommige inrichters hadden immers het plan opgevat het monument van de voorvechter van de Vlaamse Beweging, dat het zicht van menige toeschouwer dwars zou zitten, tijdelijk of zelfs definitief te verplaatsen, tegenaan het Belfort, de KNS of gewoonweg te verhuizen naar het E. Braunplein. Na een vurig pleidooi in Consciencestijl van dhr. Van Hauwaert, verzette de Commissie zich bij eenparigheid van stemmen tegen de verhuis van het standbeeld.

Ook Klokke Roeland stond op de dagorde: de Commissie had reeds eerder het initiatief van opperdeken Aelterman de oude klok te redden, toegejuicht en gesteund. Ditmaal moest een plaatsje in het zonnetje of in de schaduw worden gevonden: met 12 stemmen tegen 4 koos de Commissie de schaduw van het zgn. Museum van het Belfort. God zij dank koos de stad de zon en de open lucht en werd de historische Klokke Roeland niet in een grauwe kerker opgesloten.

In diezelfde eerste zitting van het zesde kwart eeuw activiteit had men het over de herstelling van het huis genaamd "De Swaen" aan de Koornlei.

De Vrienden van Oud-Gent, toen nog zeer actief, hadden, mede onder impuls van de geestdriftige Edmond Dutry, het huis aangekocht, de gevel hersteld en het ensemble als enig winnend lot van een reuzetombola uitgeschreven. De loten zouden als broodjes na een bedevaart worden verkocht, zo dachten althans de inrichters; zij hadden echter te hoog gemikt en de tombola werd een flop: nauwelijks een derde van de lotjes gingen van de hand.

De dag van de trekking stonden de bestuursleden er bevend bij: mocht het winnend nummer een verkocht lot zijn geweest, het betekende een financieële ramp voor de inrichters.

Gelukkig voor hen kwam een niet verkocht lot uit de bus: een van de bestuursleden van de Vrienden, dhr. Roland Leten, kocht het huis op en hielp de Vereniging uit het slop!

Een ander dossier stond op de dagorde van de zitting van 25 maart 1949: de gevel van het winkelhuis nr. 12 van de Nederpolder, de voormalige "Calcoensche Haen". Monseigneur Van den Gheyn, die in de Kwaadham op een boogscheut van het gebouw woonde, brak een lans voor de herstelling en voor een subsidie: de eigenaar van het huis, "Arthur" was immers zijn chauffeur en wij zagen hem dikwijls, met klak en kiel, en een aanhangwagen vol groenten voortslepend, Monseigneur Van den Gheyn, de monseigneur en grand seigneur, naar een of andere vergadering brengen!

1949 was al bijeen een gelukkig en vruchtbaar jaar: het tuintje van de Bijloke werd ingericht naar de wens van de Commissie: de "Gids van Gent", uitgegeven naar aanleiding van het 125-jarig bestaan van de Commissie, kwam klaar, de zijgevel van "De Hel" aan de ingang van het Patershol werd gerestaureerd, de stad besloot tot de decoratie van de voorhal van het stadhuis en tot de herstelling van de fries, werk van wijlen Jean Delvin, aan het Museum voor Schone Kunsten.

Ook werd een aanvraag ingediend voor het klasseren van een van de meest typische maar minst gekende Gentse architecturale curiositeiten, het zgn. kasteeltje van Emmaüs.

Dat jaar deed de Commissie een wanhopige poging om bij het heroptrekken van "Sarma" de stad te beïnvloeden qua aan te wenden materialen, sprak zij zich uit voor een ontwerp van hernieuwing van het Koloniaal Monument aan de Rooseveltlaan en besloot zij tot het opnieuw vergulden van de Leeuw aan de vijver van het Citadelpark, deze leeuw zonder klauwen die eens het voormalig Pakhuis op de Koornmarkt bekroonde.

Het afgelopen kwart eeuw in de geschiedenis van onze stedelijke Commissie van Monumenten was gestart als een van die beloftevolle lentes met boomgaarden vol bloesemde kerselaars.

Het regende belangrijke en boeiende dossiers en voor elk potje kon toen in de schoot van de Commissie en van de Gemeenteraad het passend dekseltje worden gevonden: nooit echter moest de Commissie het stadsbestuur koeien met gouden horens beloven.

Men heeft haar dikwijls, vooral in middens die niets van de zaak of van haar activiteit afweten, verweten utopische oplossingen te hebben voorgestaan of voorgesteld. Wie de verslagen van de afgelopen 25 jaren doorloopt en bestudeert, weet dat de Commissie van Monumenten steeds een uiterst realistische

politieke heeft gevoerd, d.i. een politiek die Gent uiteindelijk ten goede moest komen.

Had men het advies van de Commissie in de belangrijkste zaken gevolgd, dan had men het zich nooit moeten beklagen: de oplossing was niet immer spektakulair, stuitte ook wel eens op onwil of verzet van mensen die het historisch patrimonium van de stad totaal negeren, doch de stad kon er steeds goed bij varen.

Gent is een moderne havenstad geworden en dankt er grotendeels zijn welvaart aan, maar Gent is in de oude stadskuip ook een historische stad, een van de meest bekende en eens meest bewonderde kunstcentra van Europa, zulks betekent ook dat Gent alles in het werk moet stellen om deze reputatie eer aan te doen en een belangrijke toeristische aantrekkelijkheid te blijven: cultureel en commercieel is het lot van Gent aan deze bestemming en rol verbonden: Brugge heeft het wellicht beter ingezien dan Gent en de restauratiepolitiek, die zij sedert enkele jaren voert, is misschien wel de gelukkigste belegging die de stad deed.

Mensen die in het verleden een gevel lieten verminken of er hun akkoord toe gaven in de hoop enkele voorkeurstemmen te ronselen en het deden onder het mom van zgn. commerciële belangen van de eigenaar of uitbater hebben Gent, de neringdoenden en de collectiviteit, een zeer slechte dienst bewezen.

In het afgelopen jaar heeft Spanje aan zijn toerisme een slordige 140 miljard Belgische frank verdiend!

Dat stemt toch wel even tot nadenken in een stad als Gent die alle toeristische troeven in handen heeft maar ze in het verleden te dikwijls heeft verkwist, in elk geval niet volledig kon gebruiken.

Wie had het in al die jaren bij het rechte eind? De Commissie van Monumenten die alles in het werk stelde om het historisch en cultureel patrimonium van Gent te redden en te bewaren, in waarde te stellen of sommige materialisten die graag alles hadden laten verknoeien en van Gent een banale stad maken? In geen enkele Europese stad had men tegen het koor van een kerk als onze kathedraal een bunker durven optrekken, in Gent kon het wel: in geen andere stad zou men het aandurven tussen historische gebouwen als onze hoofdkerk en het Geraard Duivelsteen een modern bankgebouw, 15 meter hoog, op te trekken en in Gent wil men het doen. Nu wij opnieuw op de drempel staan van de zoveelste verkiezingscampagne, zouden de kandidaten er best aan doen een duidelijk standpunt in te nemen in deze aangelegenheid en kleur te bekennen voor de toekomst van de Gentse stadskuip.

Pierre KLUYSKENS
('t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 97

Op 17 april 1898 stelde Hermann Van Duyse in de rubriek "Beeldhouwwerken - Oudheidkundig Museum, nrs. 819 en 820 - XVIIIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Toortshouders van de Nering der Vier Gekroonden

De twee toortshouders die hiernaast afgebeeld staan (spijtig genoeg leenden deze afbeeldingen zich niet tot reproductie) hebben een hoogte van één meter en een breedte van 48 cm., zonder de stok.

Onder de talrijke gelijkaardige voorwerpen waarover het Oudheidkundig Museum beschikt onderscheiden zij zich door de sierlijkheid en de behendigheid van de uitvoering.

De algemene schikking van deze stukken zijn identiek; maar deze onderscheiden zich door bepaalde details, namelijk door de actie van de afgebeelde personages die niemand anders zijn dan de Vier Gekroonden, patroons van het ambacht.

Iedere toortshouder stelt, onder een baldakijn dat gevormd wordt door drie arcatures van rocaillenvorm, twee van deze personages voor die diverse handelingen uitvoeren die betrekking hebben op het beroep van metselaars en steenkappers.

Engelen die attributen van het beroep vasthouden zijn gezeten op de top van de arcatures; onderaan bevindt zich een draak waarvan de staart rond de stok gewikkeld is.

Heel dit werk dat uitgevoerd is in verguld hout verraadt de eerste jaren van de XVIIIe eeuw en zelden heeft de stijl van dit tijdperk in onze streken een zo geslaagd ensemble voortgebracht.

De Nering der Vier Gekroonden bezat een gildehuis in de Cataloniëstraat dat haar ontnomen werd in 1540.

Verskillende wijzigingen, waarvan de eerste teruggaat tot 1660, hebben een banaal gebouw gemaakt van deze constructie die zeer mooi was, te oordelen naar de reproducties die bewaard gebleven zijn. Heden draagt dit huis de naam Hotel Graaf van Egmont.

Cf. L. Minard, *Description de méreaux, etc.*, t.I (Gent 1877), p. 228.

DE MYTHISCHE KEIZERLIJKE OTTOGRACHT EN DE ZEER REËLE BURGGRAFELIJKE SCHIPGRACHT (Vervolg en slot)

DEEL 3. DE BURGGRAVEN

In de eerste bijdragen van deze reeks zagen we hoe Gent na de opdeling van het Karolingische rijk als grensstad in een staatkundig complexe situatie verkeerde. Het stadscentrum binnen de nu nog bestaande Leielus en het westen behoorde onbetwistbaar tot het Franse rijk, een klein gedeelte binnen de Scheldelus in het zuiden was onderdeel van het Middenrijk, later Duitse rijk, maar in het noorden waren de gegevens allesbehalve éénduidig.

Grof geschetst mag aangenomen worden dat er in een eerste periode aanwijzingen zijn voor Franse gezagsuitoefening, zij het niet ononderbroken. Met de Duitse keizer Otto II (+ in 983) echter, te Gent vooral belangrijk als heroprichter en beschermer van de Sint-Baafsabdij, kwam er een keerpunt. Na een overwinning op de voorlaatste Franse koning uit het Karolingische huis slaagde hij er in 980 in het laken naar zich toe te trekken. Sindsdien werd de noordelijke zone van de stad, samen met de hele grote Sint-Baafsheerlijkheid tot Lokeren en verder het Land van Waas tot het Duitse rijk gerekend. Niet dat het nog veel uit kon maken. Al heel kort na Otto II palmde de Vlaamse graaf een hele reeks keizerlijke gebieden in.

Problematisch is wel de westelijke grens van deze betwiste zone. Deze werd in geen enkel eigentijds document gespecificeerd. Uit wat in deel 2 besproken werd mag blijken dat de enige mogelijke duidelijke grens, de Schipgracht, alias de Ottogracht volgens de monniken van Sint-Baafs, niet zomaar als scheiding kan aangenomen worden. Deze belangrijke kunstmatige waterloop was vanaf zijn eerste vermelding in de 13de eeuw tot aan de Franse revolutie in feodale zin eigendom van de Gentse burggraven en hun opvolgers. Meest waarschijnlijk waren het deze machtige heren die de gracht lieten graven.

Opkomst...

Het is een belangrijk gegeven in de Vlaamse geschiedenis: de instelling van de kasselrijen (castelries). Deze ontstonden bij een ingrijpende reorganisatie van het graafschap doorgevoerd in de periode rond de dood (988) van graaf Arnulf II, toen het graafschap in uiterst verwarde toestand verkeerde en bedreigd werd van Franse en Duitse zijde. De oude indeling in gouwen die, zij het met tal van

veranderingen in grenzen, nog dateerde uit de Frankische tijd, was nog nauwelijks van betekenis en ze werd vervangen door de oprichting van meer efficiënte bestuurlijke gebieden, de kasselrijen. Deze instellingen zouden als juridische en bestuurlijke onderverdelingen van het graafschap gedurende zo maar eventjes acht eeuwen bewaard blijven tot aan de Franse revolutie. De kasselrijen hadden aanvankelijk echter, de naam verraadt het al, vooral een verdedigende functie. Het bestuur van deze zones werd trouwens waargenomen vanuit versterkte kastelen gelegen in het centrum of de hoofdplaats.

De kasselrij Gent met aan het hoofd een *castellanus*, *vicecomes* of burggraaf werd tussen 987 en 995 ingericht³². Volgens Jan van Thielrode zou de vroegst bekende burggraaf Lambert zelfs een grote rol gespeeld hebben in de herovering van de Gentse sterkte op Hendrik II en hij zou van de Vlaamse graaf daarom tal van voorrechten verkregen hebben³³. Te Gent ging de titel van minstens 1010 af bijna zonder onderbreking van vader op zoon over in wat genoemd werd het huis van Gent. Het ambt was toen erfelijk, niet in rechte, maar in feite. Dit was uitzonderlijk: Gent was de enige kasselrij waar dit het geval was. Volgens Ernest Warlop was de familie waaruit de burggraven gerekruteerd werden, al in de 10de eeuw zeer belangrijk in Gent³⁴.

In die beginperiode was de burggraaf dus vooral een militaire leider. Als *Gandensis castris castellanus* (kastelein van het Gentse kasteel) stond hij aan het hoofd van de *militēs castrenses* (de soldaten van de versterking: het castrum). Hij betaalde de kosten en inde de daaraan verbonden inkomsten³⁵. Geleidelijk aan ontwikkelde hij zich ook tot rechter en administrator over een groot gebied: niet alleen over het Gentse, maar ook over het Land van Waas, de Vier Ambachten en het Ambacht van Zomergem. De militaire *castellanus*, verdediger van de (belangen van) de graaf van Vlaanderen, werd hoe langer hoe meer *vicecomes*, een lokale plaatsvervanger van de graaf vooral in juridische zaken, en uiteindelijk eigende hij zich ook alsmear meer bevoegdheden toe ten nadele van precies deze graaf.

... en verval

De kiem van het verval van de burggrafelijke macht werd te Gent al in 1127 gelegd, toen de Gentenaars in de nadagen van de moord op graaf Karel de Goede in opstand kwamen tegen burggraaf Wenemar II omwille van een vernederende belasting³⁶. De opstand keerde zich tegen diens bondgenoot Willem Clito, pretendent voor het graafschap. Toen Willem sneuvelde en het oproer onverwacht ook nog lukte, kwam zijn concurrent, Diederik van de Elzas, aan de macht. Dat werd de aanzet tot een alliantie tussen de graven en de stad. Het leverde beide partijen, koele minnaars overigens, tal van voordelen op en duurde met ups en downs nog tot ongeveer het einde van de 13de eeuw.

Wanneer Filips van den Elzas, de zoon van Diederik, omstreeks 1180 de Gentse versterking de vorm gaf die we nu kennen als het Gravensteen, was het in feite gedaan met het reële kasteleinschap van de Gentse burggraven, al heette het officieel nog niet zo. In tegenstelling tot wat voordien het geval was, deed de graaf de uitgaven voor plaatselijke verdediging - als we het Gravensteen nog zo mogen beschouwen - toen immers zelf en de inkomsten die er bij hoorden, werden ontnomen aan de burggraven. Vandaar de naam Gravensteen die van toen af in gebruik kwam³⁷.

Dat betekende daarom nog niet dat de Gentse kastelein in ongenade gevallen was³⁸, zijn andere functies bleven behouden. Nadat de burggraven van Brugge en Gent echter in de strijd rond Johanna van Constantinopel en Ferrand van Portugal in 1213 en de daaropvolgende jaren voor het Franse kamp gekozen hadden, verdween hun militaire taak volledig en werden ze voor wat hun overige taken betreft, vervangen door de grafelijke baljuws³⁹. Bij deze afzetbare ambtenaren was er geen sprake meer van enige erfelijkheid⁴⁰.

In de 12de en 13de eeuw vonden de Vlaamse graven in hun strijd tegen de burggraven in de machtig geworden steden degelijke en vooral ook rijke partners. Terwijl de adel in de 13de eeuw over het algemeen zwaar in de financiële problemen verzeilde en gedwongen werd tal van voorrechten en gronden te verkopen, financierde vooral Gent met aan het hoofd het stadspatriciaat, het grafelijke huis met in de eerste plaats Johanna van Constantinopel⁴¹. De rechterlijke macht van de burggraven op Gents grondgebied was trouwens vroeger al, vooral in 1191, sterk ingeperkt geworden toen de Gentse stedelingen een belangrijke keure ontvingen.

‘s Burggraven gerechte

Voorlopig behielden de kasteleinen echter op feodale wijze macht over een vrij groot gebied ten noorden van de stad, 's Burggravengerechte. Deze gronden werden hen wellicht in 1064 door graaf Boudewijn V in leen gegeven als vergoeding voor geleverde prestaties. In het zuidwesten en westen van deze zone vormden de Hoogstraat, de Peperstraat en het Elisabethbegijnhof (het Broek) de grenzen. Het gebied strekte zich verder uit in de Wondelgemse Meersen binnen een oude Leiearm die tot onderdeel van de Lieve gekanaliseerd werd. In het noorden was de grens gesitueerd aan de verbinding tussen Lieve en de Schipgracht ter hoogte van Meulestede. Terug stadinwaards was de Schipgracht de oostgrens met (vermoedelijk) in het zuidoosten een uitbreiding naar het Sluizeken. Vandaar af nam de Nieuwe Leie bezuiden de Oudburg de grensfunctie over.

Ook na de 'val' van de burggraven in het eerste derde van de 13de eeuw bleven ze er als grondbezitters de feodale heren, hoewel niet lang. Een eerste grond-

afstand gebeurde in de periode 1244-1270 toen de Oudburg en het Sluizeken in handen kwamen, eerst van de graven, en via hen daarna van de stad⁴². In 1300 tenslotte ruilde de burggraaf het hele verdere gebied tegen het kasteel en de heerlijkheid van Saaftinge met de Vlaamse graaf die het oude Burggraven-gerechte meteen doorverkocht aan de stad. Alleen het Gravensteen, het Sint-Veerleplein en de onmiddellijke omgeving daarvan bleven in handen van de graven⁴³.

Van toen af oefenden de burggraven alleen nog feodale rechten uit op de Schipgracht en op hun ander grondbezit, overwegend op het platteland. Meestal werd dit overigens nog steeds belangrijke en uitgestrekte geheel de Burggravije genoemd. In Gent was de rol van de heren van Heusden, zoals ze zich vanaf de 13de eeuw meestal lieten noemen, echter uitgespeeld. Maar al waren ze hun macht grotendeels kwijt, rijk bleven ze zeker. Het grafmonument van burggraaf Hugo II dat in 1947 te Heusden opgedolven werd en nu in de Bijloke te bezichtigen is, vormt daar een overtuigende illustratie van.

Samengenomen mag gesteld worden dat de Gentse kasteleinen vooral in de 11de eeuw belangrijk waren voor de kasselrij en speciaal ook voor de Gentse Oudburg en de Gravensteensite, een van de groeikernen van het prille Gent. Deze personages evolueerden niet helemaal in de marge van de stad en ze verdienen daarom meer belangstelling dan tot op heden het geval is. In de Gentse geschiedschrijving komen ze nauwelijks aan bod en in de populaire literatuur ontbreken ze zelfs totaal. Alle aandacht gaat er naar de graven van Vlaanderen die in die tijd, net zoals in latere eeuwen het geval was, vermoedelijk slechts zelden te Gent verbleven. Terwijl toch mag aangenomen worden dat de toenmalige Gentenaren heel wat meer zullen te maken gehad hebben met de burggraven.

Per schip van het ene kasteel naar het andere

Dat die vroege Gentse burggraven machtig en rijk waren, kan nauwelijks beter geïllustreerd worden dan juist door de Schipgracht. Het zich toe eigenen (of in leen krijgen van de graaf) van de nodige gronden over een ongeveer 13 km lang traject, was niet voor iedereen weggelegd. De aanleg ervan was een grote onderneming, een enorm werk, ook al werd hier en daar gebruik gemaakt van de bedding van bestaande waterlopen.

De burggraven hadden minstens vanaf de tweede helft van de 12de eeuw vaste voet in het Evergemse en het Ertveldse⁴⁴. De naam Ertvelde valt hier niet zomaar. De Gentse burggraaf bezat in dat dorp immers een versterkt kasteel. Van die burcht die in 1385 aan het einde van de Gentse opstand tegen Lodewijk van Male grondig verwoest werd, bleef tot op heden een mooie motte, de Hoge Wal, bewaard⁴⁵.

Het is niet meteen duidelijk waar het Gentse eindpunt van het burggrafelijke

kanaal te Gent moest liggen. Meest logisch lijkt het aan te nemen dat dit zoals in Ertvelde dicht bij een vroege Gentse verblijfplaats was van de burggraven of alleszins op een plek waar de burggraaf het voor het zeggen had.

Het Gentse *castrum*

In de eerste plaats komt daarvoor in aanmerking het *castellum* of *castrum gandavum*⁴⁶ tussen Leie, Lieve, Leertouwersgracht (later Plotersgracht genoemd)⁴⁷ en Schipgracht. Voor de verbouwing van een klein deel ervan tot Gravensteen aan het einde van de 12de eeuw⁴⁸, werd dat gedeelte samen met de omgeving van het Sint-Veerleplein en verder de Oudburg op zijn geheel als een versterking, een *castrum*, beschouwd. Het kan geen toeval geweest zijn dat de burggrafelijke Schipgracht te Gent precies daar eindigde en deel uitmaakte van de versterking. Deze gracht markeerde met een versterkte brug en sluispoort de noordoostelijke zijde van het *castrum*. De kern van de zone bevond zich echter aan de andere zijde, aan de zuidwestelijke rand. Daar werd een donjon⁴⁹ gebouwd met bijgebouwen, voorhof en kerk toegewijd aan Sint-Veerle, terwijl er zich in de rest een nederzetting ontwikkelde.

Net zoals andere gelijkaardige versterkingen opgezet door de graven en hun lokale vertegenwoordigers naast of in de voornaamste steden⁵⁰, was het oorspronkelijke *castrum* dus vrij groot, bijna 5 ha. De naam Oudburg, te begrijpen als 'grote versterking' veeleer dan als 'oude burg', is meer dan waarschijnlijk daarvan afgeleid⁵¹. Het feit dat deze Oudburg tot ergens halverwege de 13de eeuw bij het 'gerechte' van de burggraven hoorde, impliceert ook dat zij rechten hadden in het Gentse *castrum*, ook al was het de *urbs comitis* (de stad van de graaf)⁵². De burggraven spraken effectief recht op het huidige Sint-Veerleplein. Het *castrum* was vermoedelijk hun bijzonderste verblijfplaats. Immers, zelfs al traden de burggraven er slechts op in naam van de graven van Vlaanderen, dan nog was de instandhouding en verdediging van deze versterking hun eerste en voornaamste opdracht.

We hebben er het raden naar hoe het grote Gentse *castrum* er bij de aanvang van het burggrafelijke regime zou uitgezien hebben, zo bijvoorbeeld in 1007 bij de inname door keizer Hendrik II. De enige materiële relictien die we daarvan kennen, zijn de resten op de Gravensteensite van een houten gebouw uit de 10de eeuw van minstens 13m lang en 3,5m breed, samen met wat houten bijgebouwtjes en wellicht ook de omringende waterlopen.

Welk gebouw de burggraven binnen de versterking als woning aanhielden, is niet geweten. De massieve centrale toren van het huidige Gravensteen is een mogelijke optie. Binnen het *castrum* lijkt dat zelfs de meest voor de hand liggende kasteleinenwoonst, zeker in de periode dat deze heerschappen nog effectief de militaire leiders waren van de versterking⁵³. In de geschreven bron-

nen zijn er voor wat Gent betreft, echter geen aanwijzingen daarover⁵⁴. Archeologisch onderzoek toonde aan dat het hoger vermelde eerste centrale houten hoofdgebouw in de 11de eeuw vervangen werd door wat nu te zien is in de onderbouw in Doornikse kalksteen van de nog bestaande donjon⁵⁵. Dit betekent dus dat de stenen residentie dateert uit de eeuw waarin de Gentse kasteleins het allermachtigst waren en elkaar van vader op zoon opvolgden, vanaf Lambert I rond 1010 over Folkard I en Lambert II tot Wenemar I in 1120⁵⁶. Wellicht waren die figuren de eigenlijke bouwers van de 11de-eeuwse donjon, zij het steeds in naam van de Vlaamse graven. Zij waren daartoe getiteld en, zeker niet minder belangrijk, zij beschikten over de daartoe geëigende middelen (verplichte karweien, later vervangen door belastingen). Het behoorde tot hun opdracht.

Nog meer kastelen

Dat *castrum* of *castellum* was niet het enige kasteel waarmee de burggraven te Gent te maken hadden. Pal naast de Lange Schipgracht, waren en zijn nog steeds het Dobbelslot en de Tempelhof bekende straatnamen. Meer dan dat zijn ze nu niet meer, maar in oorsprong was er daar, net als in de burggrafelijke verblijfplaats Ertvelde, een door een ringwal versterkte woning. Er is weinig of niets bekend over de geschiedenis ervan in de periode voordat de eigendom in 1200 door burggraaf Seger II van Gent aan de orde van de tempeliers geschonken werd⁵⁷. Gelukkig kon de plek, zij het slechts gedeeltelijk en in moeilijke omstandigheden, archeologisch onderzocht worden⁵⁸. Binnen de wal werden sporen van een houten woning gevonden die waarschijnlijk ingemot was. Er was een opperhof en een neerhof. De typologie van de site en de datering van de vondsten beantwoorden aan wat van een mottekasteel kan verwacht worden. In Vlaanderen vierde de bouw van dergelijke kastelen hoogtij aan het eind van de 11de en het begin van de 12de eeuw.

De ligging ook hier aan het Gentse eindpunt van de burggrafelijke gracht aan *sborggraven briel* (naam neergeschreven in 1306⁵⁹) in het Burggravengerechte vormt op zich zelf al een aanwijzing dat deze verblijfplaats in aanmerking komt als burggrafelijke woning. Of dit zo was, valt niet echter met zekerheid uit te maken⁶⁰, ondanks het feit dat ter plaatse een zogenaamde ruitersstatuette gevonden werd waarvan de versiering opvallende gelijkenissen vertoont met het wapenschild van kastelein Seger II⁶¹. Deze Seger trad zelf in de tempelierenorde kort na de schenking. Men neemt aan dat dergelijke statuettes als nokversiering geplaatst werden op huizen toebehorend aan de sociale of economische bovenlaag.

Aan kastelen hadden de Gentse burggraven of *castellani*, hun titel zegt het zelf, geen gebrek. Er is immers ook nog het burggrafelijke mottekasteel de Wal, later Prinsenhof, (vroegste vermelding in 1231 bij de verkoop ervan door de burggraven⁶²), hun best bekende eigendom.

De Wal lag aan de rand van de moerassige Wondelgemse Meersen buiten en ten westen van de middeleeuwse stad eveneens in het rechtsgebied van de burggraven. Na het graven van de Lieve was er daar een verbinding met de al bestaande Schipgracht. Die kwam er echter pas in 1251-1269 toen de Gentse Wal al niet meer aan de burggraven toebehoorde. Of er voordien op die plaats een gracht was die dezelfde functie had, is niet bekend⁶³. Op het eerste zicht lijkt de ligging en vooral de late ontwikkeling van de Walsite moeilijk in overeenstemming te brengen met de mogelijkheid dat het Gentse eindpunt van de Burggravengracht daar zou geweest zijn. Ook de grafelijke bepaling uit 1251⁶⁴ dat de oevers van de Lieve niet mochten benut worden als stapel-, los- en laadplaats, pleit daar tegen.

De burggraven bleven deze versterkte woning gelegen op nauwelijks enkele honderden meter van de Briel en het *castrum*, slechts een dertigtal jaren bezitten na de schenking van de Brieleigendom aan de tempelridderorde. Intussen waren ze al naar Heusden naast Gent verhuisd waar het plaatselijke kasteel als bruidschat door de familie verworven was⁶⁵. Wellicht vonden de grotendeels uit hun functies ontheven burggraven het geraadzaam zich ook fysiek wat meer uit de onmiddellijke omgeving van het imponerende en nu louter grafelijk geworden Steen terug te trekken. Ook het alsmaar machtig worden van de niet bepaald burggraafvriendelijke stad kan medebepalend geweest zijn bij de keuze van een nieuw hoofdkwartier in een landelijke omgeving.

Was de huidige Ottogracht ooit een onderdeel van de burggrafelijke gracht?

Met de Gentse burggrafelijke kasteelhypothesen blijven we echter op onze honger zitten voor wat de actuele Ottogracht betreft. Eindigde de burggrafelijke gracht binnen Gent aan de Oudburg bij het Sluizeken in de Leie of liep hij aan de overzijde van die rivier verder? Voor een goed begrip van deze vraagstelling moet men er rekening mee houden dat de Ottogracht destijds een tien à twintig meter meer stroomopwaarts van de huidige Krommewalbrug in de Leie uitmondde. Het tracé van de huidige straat wijkt daar lichtjes af van de oude grachtbedding.

De tekst van Jan van Thielrode laat Otto's gracht eindigen in de Schelde bij de Sint-Jacobskerk. Daar sloot de gracht uiteraard niet aan met de Schelde, maar wel met een lus van de oude Leie die destijds doorheen het huidige Baudelopark stroomde en er omhoog naar de het oosten alvorens de Steendam te dwarsen⁶⁶. Het was onder de talrijke oude Leiearmen in het noordoosten van de stad, deze die het dichtst bij de Zandberg liep. We kunnen het ons tegenwoordig maar moeilijk meer voor stellen, maar toch is het zo: tot voor het graven, vermoedelijk kort na 1213, van de Nieuwe Leie in zijn nu nog bestaande bedding, stond

de Sint-Jacobskerk heel dicht bij de Leieoever aan de 'voet' van de Zandberg. Voorbij de kerk vervolgde de oude Leiearm, al of niet gedeeltelijk vergraven, zijn loop doorheen de Nieuwpoortwijk parallel met de Houtbriel naar de Sint-Baafsabdij toe. Dit gedeelte werd meestal de Sint-Jansgracht genoemd.⁶⁷ De waterloop mondde uit dicht bij de samenvloeiing van Leie en Schelde aan de huidige Nieuwbrugkaai bij de Volmolenstraat. De monniken van Sint-Baafs hadden er vanuit hun abdij mooi zicht op.

De Ottogracht lag dus bijna in het verlengde van de Schipgracht, maar was hij wel de voortzetting ervan? Om die hypothese⁶⁸ enigszins aanvaardbaar te maken zou ook dit deel van de gracht ergens iets burggrafelijks moeten hebben. Hiervoor zijn er echter niet de minste indicaties. Het hele verloop lag buiten het Burggravengerechte. Bovendien was er daar nergens sprake van enige bepalingen analoog aan de nauwkeurig gestipuleerde verplichtingen die burggraven aan gebruikers en oeverbewoners van hun Schipgracht-Burggravenstroom oplegden.

Een andere mogelijkheid zou zijn dat de burggraven in de nabijheid van het eindpunt van de waterloop rechtover de abdij rechten konden laten gelden of eigendommen hadden. Het niet ver daarvan gelegen Geraard de Duivelsteen zou daarvoor kunnen doorgaan. Maar hoewel bekend is dat de duistere en duivelse Geraard een loot was uit de Gentse burggrafelijke familie, weten we niet of dat Steen of een voorganger ervan ooit toebehoord heeft aan zijn burggrafelijke voorvaderen, al zijn er wel elementen die daar indirect op wijzen⁶⁹. Voor het Geraard de Duivelsteen pleit eigenlijk vooral de centrale ligging binnen de vroegste Gentse stadswallen aan een belangrijke waterweg en vroege aanlegplaats. Verder zijn er nauwelijks argumenten voorhanden.

Volgens de meest geldige interpretatie was de gracht tussen de Krommewal en de verdwenen Steenpoort aan de Steendam een vermoedelijk 12de-eeuwse stadsgrens en stadsversterking, die eerder toevallig ongeveer in het verlengde lag van de Schipgracht. In die optiek vormde de haven aan de Torfbriel en het Sluizeken wel degelijk het eindpunt⁷⁰. Dat was echter zeker niet wat de Bavelingen er zich in de 13de eeuw van voorstelden. Maar, zoals in het eerste deel van deze studie uitvoerig gedemonstreerd werd, erg betrouwbaar is die Baafse visie niet.

*

* *

En daarmee is dit verhaal van een dubbele 13de-eeuwse vergissing rond. De monniken van Sint-Baafs die de ligging van hun klooster in het Duitse rijk meenden te kunnen verklaren door het bestaan van een 'Ottoonse' gracht tussen Gent en de Nederschelde, begingen inderdaad twee interpretatiefouten. (1) De Schipgracht, de enige waterloop westelijk van de abdij die voor grens-

gracht tussen het Duitse en het Franse rijk zou kunnen doorgaan, en die zou toelaten Sint-Baafs in het (oostelijke) Duitse rijk te situeren, was waarschijnlijk in opdracht van de Gentse kasteleinen of burggraven tot stand gekomen. Er bestaat geen enkel bewijs van enige keizerlijke bemoeienis daarmee. En, klap de vuurpijl, (2) wat nu nog te Gent Ottogracht genoemd wordt, is nooit onderdeel geweest van deze burggrafelijke Schipgracht. Hoewel de Gentse kasteleinen machtige heren waren - hun Schipgracht of Burggravenstroom is daar het beste bewijs van - werd hun heerschappij al vanaf 1127 ingeperkt door de Vlaamse graven in coalitie met de sterk opkomende stad. De Ottogracht was een stadsgracht, waarmee de burggraven even weinig te zien hadden als keizer Otto.

Luc DEVRIESE

NOTEN

³² Gedeeltelijk verouderde gegevens in BLOMMAERT, W., *Les châtelains de Flandre*, Gent, 1915, p. 42-88; aan te vullen met KOCH, A.C.F., 1951, jg. 5, p. 155-156 en Idem, *Die Flandrischen Burggrafschaften. Wesenszüge und Entstehung*. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*, Weimar, 1959, 76. Germanistische Abteilung, p. 74. Voor wat de persoonsgegevens betreft zie WARLOP, E., *The Flemish nobility before 1300*, Kortrijk, 1975, deel 1, vol. 1, p. 108-113, deel 2, vol. 1, p. 820-821.

³³ Hoewel Thielrode's relaas geridiculiseerd is geworden, moet het op het tenminste gedeeltelijk op historische gronden berusten (KOCH, A.C.F., 1956, p. 212-213).

³⁴ Warlop vermoedt dat de eerste bekende burggraaf Lambert I een afstammeling was van twee Wenemars die al in 896-918 en in 941-965 bekend stonden als *advocatus* of oppervoogd van de Gentse Sint-Pietersabdij. Zij werden *virii illustres* genoemd. Lambert I en zijn zoon Folkard I cumuleerden dezelfde functie met deze van burggraaf. De familie slaagde er blijkbaar in gedurende vrij lange tijd die twee ambten zo goed als erfelijk binnen haar schoot te houden. Het ambt van oppervoogd was overigens in Vlaanderen steeds erfelijk. Anton Koch, die het begin van de burggraven te Gent tussen 993 en 995 plaatste, meende echter dat de vermoedelijk onmiddellijke voorganger van Lambert als oppervoogd uit een andere familie stamde (KOCH, A.C.F., 1959, p. 74).

³⁵ De 'balfart': opgelegde karweien (*corvéés*) bij verdedigingswerken, later vervangen door geldelijke bijdragen. Deze oudste eigenlijke vorm van belasting, al bekend in de beroemde verzen over koning Gilgamesj en de muren van Uruk, verdween voor wat de grafelijke of burggrafelijke kastelen betreft, in de eerste helft van de 13de eeuw uit onze streken. Dergelijke belastingen werden van toen af door de steden geïnd die ze in het begin ook aanwendden voor de versterkingen, waarbij de benaming *castrum* soms tot de hele stad uitgebreid werd (VAN WERVEKE, H., *Kritische studiën betreffende de oudste geschiedenis van de stad Gent*, Antwerpen, 1933, p. 65).

³⁶ Het betrof hier de herinvoering van een feodaal-agrarische belasting, die even te voor vermoedelijk door de graaf afgeschaft was geworden. Sommige edelen poogden van de verwarring na de moord op de graaf gebruik te maken om oude belastingen in domaniale stijl terug in te voeren. De stedelingen reageerden heftig, en dit niet alleen te Gent, tegen maatregelen waarin ze een terugkeer naar het agrarisch-horige statuut zagen. De Gentenaren werden geleid door Iwein van Aalst en Daniël van Dendermonde, voogden van resp. de Sint-Pieters- en de Sint-Baafsabdij. Beide heren waren pionnen in een internationale intrige opgezet om Diederik van de Elzas aan de macht te brengen. Het verhaal van deze opstand en vooral de Gentse rede van Iwein, een vroege

uiting van constitutionalisme, vormt een van de vele hoogtepunten in het beroemde dagboek van Galbert van Brugge (VAN CAENEGHEM, R.C., Historische inleiding bij 'Galbert van Brugge. De Moord op Karel de Goede', Antwerpen, 1978, p. 35-42; tekst in vertaling op p. 209-212).

³⁷ BLOMMAERT, W., 1915, p. 54-55. De burggraaf ontving een vergoeding in grondbezit.

³⁸ Meyerus voerde, overigens zonder degelijke bewijzen, kastelein Seger II op als een ware opstandeling tegen de graaf. Dit verhaal werd door Diericx nog aangedikt (DIERICX, CH.L., 1815, deel 1, p. 37-38). In de eerstvolgende decennia werd de Gentse burggraaf echter nog frequent vermeld als getuige bij grafelijke oorkonden (PREVENIER, W., De oorkonden der graven van Vlaanderen (1191-aanvang 1206), Brussel, 1975, deel 1, p. 415 e.v.).

³⁹ In Gent gebeurde dat geleidelijker dan in de Brugse kasselrij die door gravin Johanna met Gents geld afgekocht werd van de opstandige Jan van Nesle. Geeraard II van Zottegem (1280-1317), gehuwd met Marie uit het huis van Gent, was de laatste die nog een gedeelte van de juridische en militaire bevoegdheden van de oorspronkelijke kasteleins bezat. Zijn opvolgers, gedurende vier eeuwen uit het geslacht van Melun en daarna nog de prinsen van Rohan-Soubise, bleven naast de titel nog lenen en bepaalde heerlijke rechten bezitten in de Vier Ambachten en elders. Ook de Burggravenstroom hoorde daar bij.

⁴⁰ NOWE, H., Les baillis comtaux de Flandre des origines à la fin du XIVe siècle, Brussel, 1928, p. 23-24.

⁴¹ LUYKX, T., Johanna van Constantinopel, Antwerpen, 1946, p. 510-511.

⁴² GYSSELING, M., 1954, p. 32. De Oudburg en het Sluizeken kwamen in handen van de graven in periode tussen 1244-1270.

⁴³ In feite de hele kleine grafelijke Sint-Veerle parochie.

⁴⁴ Talrijke gegevens over de 'burggravij' buiten Gent in DE VOS, A., 1971, pp. 12-18, 52-69, 512-513.

⁴⁵ DE MEULEMEESTER, J., Aarden versterkingen in Noord-Vlaanderen. In: 'Over den Vier Ambachten, 1993, p. 143; DE DECKER, S., Over elfenheuvels en kabouterbergen. Een overzicht van bewaarde mottekastelen in de provincie Oost-Vlaanderen. Gent, 2002, p. 36-39.

⁴⁶ Over het woordgebruik *castrum* en *castellum* te Gent, zie VAN WERVEKE, H., 1933, p. 13-23.

⁴⁷ Ook de Plotersgracht werd soms als Burggravenstroom aangeduid. Duidelijke bewijzen dat de burggraven daar ooit rechten op hadden, zijn er echter niet (BERTEN, D., 1904, p. 596).

⁴⁸ VAN WERVEKE H., VERHULST, A., *Castrum* en Oudburg te Gent. In: Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1960, jg. 14, p. 13-15.

⁴⁹ In dit verband werd de term 'nieuw kasteel' gebruikt, een benaming die voor heel wat verwarring heeft gezorgd. Al veel vroeger dan de grote verbouwing omstreeks 1180 door Filips van de Elzas, was er in de 10de eeuw sprake van een 'nieuw kasteel' te Gent. Zie hieromtrent VERHULST, A., 1993, Ontstaan en vroegste geschiedenis van Gent: stand van het onderzoek. In: Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1993, jg. 47, p. 15-26.

⁵⁰ GANSHOF, F.L., Over stadsontwikkeling tusschen Loire en Rijn gedurende de middeleeuwen, Antwerpen, 1941, p. 16.

⁵¹ GYSSELING, M., de naam Oudburg. In: Jaarboek De Oost-Oudburg, Gent, 1990, deel 27, p. 96-100. 'Oud' in de betekenis van 'groot': ook in de relatief jonge stadsstichting Oudenaarde. De naam werd al in 1187 en in 1274 foutief vertaald als 'ex veteri castello' en 'le Viesbourg'.

⁵² BLOMMAERT, W., 1915, p. 66-67. Nog in 1191 gaf de stadskeure dat duidelijk aan: *inter capellam Sanctae-Pharaidis et urbem comitis*. Dat was dus kort nadat Filips van den Elzas zijn Gravensteen aan de zorgen van de burggraven onttrokken had. Alleen hoge zaken werden daar gevonnist door de graaf zelf of de kastelein (*comes in persona propria, vel castellanus vice ipsius*).

⁵³ In Douai was de woning van de kastelein de *vetus turris*, een oude versterkte toren binnen het *castrum* dat daarnaast ook nog een grafelijke woonst omvatte. Ook in het Rijkselse *castrum* was

er een kasteelversterking die de burggraven tot woning diende (BLOMMAERT, W., 1915, p. 86, 126). Het onder andere door het dagboek van Galbert zeer goed gekende Brugse *castrum* omvatte zowel een huis van de graaf als een huis van de burggraaf en zelfs een burggrafelijke kapel (DHONDT, J., De vroege topografie van Brugge, In: Handelingen der Maatschappij voor geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1957, deel 11, p. 7; DECLERCQ, G., Oorsprong en vroegste ontwikkeling van de burcht van Brugge. In: De Brugse Burg, Archeo – Brugge nr. 2, Brugge, 1991, p. 15-45).

⁵⁴ Volgens de geschreven bronnen was er te Gent in de periode voorafgaand aan de grote verbouwing tot Gravensteen een stenen huis, *domus lapidea*, allicht de onderbouw van de huidige donjon en een houten huis *domus lignea*, wellicht te vereenzelvigen met de hoorzaal of *aula comitis*. Daarnaast waren er vanaf de vroege 13de eeuw nog de kerk, oorspronkelijk burchtkapel, en gebouwen voor de scholen van het Sint-Veerlekapittel en een huis met tuin van de proost van Sint-Veerle (VAN WERVEKE H., VERHULST, A., 1960, p. 30-31). Het houten huis was vermoedelijk niet zo maar iets tweederangs. Op grafelijke oorkonden werd zelfs uitdrukkelijk aangegeven dat ze in hun houten Gentse huis uitgevaardigd werden.

⁵⁵ LALEMAN, M.C., Het middeleeuwse Gravensteen, Gent, 2003, Erfgoedmemo nr. 1. Het huidige Gravensteen met zijn laat-12de-eeuwse muren en toegangspoort wijkt sterk af van wat de 11de-eeuwse burggraven onder ogen hadden. De bouw van de omheiningmuur met uitkragende torentjes en het met verschillende steensoorten sierlijk uitgebouwde poortgebouw had wellicht meer te maken met prestigedrang dan met verdediging.

⁵⁶ Lambert I wordt tot in 1031-1034 weergevonden in de bronnen. Folkard I bleef aan de macht tot in 1074, maar al in 1071 werd zijn zoon en opvolger Lambert II als *castellanus Gandensis* vermeld. Bij Wenemar I, achterkleinzoon van Lambert I, worden twee mogelijke aanvangsjaren vermeld: 1074 of 1088. In 1120 werd hij voor het laatst vernoemd.

⁵⁷ PREVENIER, W., De oorkonden der graven van Vlaanderen (1191-aanvang 1206), Brussel, 1964, deel 2, p. 317. Bij de schenking werd vermeld dat het erf aan de Briel nabij Gent gelegen was, waar (een verder niet bekende) Robert Brune een huis had opgetrokken.

⁵⁸ DESMET, G., RAVESCHOT, P., Dobbelslot 1. Onderzoek van een bedreigd terrein; DESMET G., LALEMAN, M.C., Dobbelslot 2. Ruitersstatuette. In: Stadsarcheologie, Gent, 1980, jg. 4 nr. 1, p. 20-26 en 27-39; ERVINCK, A., e. a. Dobbelslot-Ridderslot, Tentoonstelling, Gent, 1991.

⁵⁹ GYSSELING, M., 1954, p. 46.

⁶⁰ ROGGHE, P., De tempelridders en hun hof te Gent. In: Appeltjes van het Meetjesland, 1970, jg. 21, p. 14. Hierin een referentie die er op duidt dat Seger II het huis pas verworven zou hebben nadat de graaf hem (vermoedelijk rond 1280) het *castellum* ontnomen had.

⁶¹ LALEMAN, M.C., RAVESCHOT, P., Enkele kritische bedenkingen over Gentse ruitersstatuettes. In: Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, Gent, 1991, jg. 15 nr. 1, p. 35.

⁶² LALEMAN, M.C., Het prinselijk hof ten Walle te Gent: recent onderzoek en nieuwe inzichten. In: Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 2001, deel 55, p. 202-204.

⁶³ De akte van 1231 vermeldde een gracht: *cum fossis et appendiciis attinentibus inter castellum comitis et Wondelghem* (VAN DER HAEGHEN, V., Het klooster Ten Walle en de abdij van den Groenen Briel. Stukken en oorkonden, Gent, 1888, p. 4).

⁶⁴ LALEMAN, M.C., STOOPS, G., De Wal in de 13de en 14de eeuw. In: Het prinselijk hof Ten Walle. Gent, Gent, 2000, p. 19. De havenkom aan de huidige Lievekaai kwam pas na het graven van de Brugse Vaart (1613-1624) tot stand.

⁶⁵ BLOMMAERT, W., 1915, p. 55. De vroegste vermelding van het verblijf van de burggraven te Heusden dateert uit 1212 (HAVENITH, A., Recherches historiques sur le château et le seigneurie de Gand, autrement dite vicomté de Gand, Gent, 1900, p. 367).

⁶⁶ GYSSELING, M., 1995, p. 93. Het feit dat de Ottogracht daar aansloot met een natuurlijke waterloop, kan ook afgeleid worden uit de aanwezigheid van lage onbebouwde oevers bij de Steenbrug (Kernemelkbrug) op een grondplan opgemaakt in 1716 (SAG, reeks 535 Bouw-aanvragen, nr. 310, bundel 3 – te bekijken op beeldbankgent.be). De waterloop boog er naar het oosten om de Zandberg te ontwijken. Nog een andere tak verliep tussen de Steendam en het stads-laboratorium.

⁶⁷ Het oostelijke deel van de huidige straat Nieuwpoort en de Volmolenstraat zijn er nog resten van. Ook deze voortzetting van de Ottogracht mondde niet rechtstreeks uit in de Schelde, maar eerst nog in een andere Leiearm, in de termen van Gysseling: 'denkelijk vroeger de Middelste Oude Leie'.

⁶⁸ Waterbouwkundig eigenaardig is wel dat de Schipgracht volgens dit scenario dus twee mondingen zou gehad hebben in de Leie: één ter hoogte van de Krommewal en een tweede bij de Sint-Jacobskerk. In Thielrode's tijd bestonden meerdere waterverbindingen tussen de Schipgracht en de Schelde aan de westzijde van de abdij: minstens drie oude Leiearmen in het noorden van de stad, de voortzetting van de Nieuwe Leie van aan het Sluizeken in een grote bocht naar de Minnemeers toe, en tot slot de kortere Ottogracht - Sint-Jansgracht (oude Leiearm)verbinding. Verder was er in het huidige Baudelopark een aftakking en lag er in de Nieuwpoortwijk nog een tak naar Tussen 't Pas. Deze zijn minder belangrijk in het kader van dit verhaal.

⁶⁹ VAN DEN BEMDEN, F., Sher Gheeraert sDievels steen, à Gand. In: Handelingen van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent, Gent, 1895, (eerste reeks) deel 2, p. 16; VAN ACKER, K.G., Geraard de Duivel. Poging tot belichting van een duister figuur. In: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1984, nr. 38, p. 3-15; KOCH, A.C.F., Gent in de 9de en 10de eeuw. Enkele benaderingen. In: Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent, Gent, 1990, jg. 14 nr. 3, p. 31-34.

⁷⁰ Voor de opvatting van Sint-Baafs op Duits gebied, beschreven in deel 1, maakte het geen verschil uit of de grensgracht zou geëindigd hebben in de Leie aan het Sluizeken of dichtbij de Leie-Scheldemonding dichtbij de abdij (zie kaartje in deel 1).

ASIEL BIJ DE PATERS DISCALSEN TE GENT (1690)

Op 4 juli 1690 had in de Veldstraat in de voormiddag een verkeersongeluk plaats, rechtover de bakkerij met het uithangbord "den papegaey"¹.

Een oude vrouw, die met een "cortewaeghen" of kruiwagen "groenwaeren" d.w.z. groenten vervoerde, werd er overreden door de "carosse" die toebehoorde aan een zekere De Corte, "heere van Oghierlande". De reiskoets waarin niemand zat, werd begeleid door een "lievrijknecht" die van achter op de karos stond, en door de "carossier", die op de bok of voorste bank gezeten was en de twee paarden mende.

Toen de koetsier na het accident stopte, hoorde hij van de livreiknecht dat hij, blijkbaar zonder het zelf gezien te hebben, een vrouw had overreden. De knecht zei tot de koetsier "dat hij soude hebben te vluchten".

In plaats van naar het stadhuis zijn meester te gaan ophalen zoals hij van plan was,

is hij met de carosse ghereden naer ende in het Clooster vande Eerw. Paters discalsen, alwaer hij is gebleven, mits verstaen wiert ten selven daeghe naer middagh, dat de voorn. audde vrouwe door het voorn. overrijden is ghequetst ende ghestorven.

De koetsier vond het veiliger binnen het klooster van de aldaar gegarandeerde immunitet te genieten en aldus buiten de greep van het gerecht te blijven. Hij wilde eerst het politieonderzoek afwachten en zien of het voorval als een ongeluk zou beschouwd worden of niet. Blijkbaar was de politie de mening toegedaan dat het een ongeluk was, en kon de koetsier het klooster verlaten zonder gerechtelijke vervolging te moeten vrezen.

Interessant is dat ook bij de discalsen dit asielrecht nog in de praktijk bestond, zoals dat ook bij de paters augustijnen het geval was².

Dit asielrecht dateert uit de vierde eeuw. Volgens het kerkelijk recht boden bepaalde plaatsen bescherming voor mensen die vervolgd werden. Ze mochten daar niet gearresteerd worden en hun persoonlijke bezittingen konden er evenmin aangeslagen worden. Aanvankelijk bleef dit recht beperkt tot kerken en abdijen, maar later breidde het zich ook uit tot de kerkhoven.

In de praktijk kwam het er meestal op neer dat wie meende onschuldig te zijn in een kerk of abdij onderdook in afwachting dat het bewijs van zijn onschuld werd geleverd.

Dit recht bleef heel lang behouden. Pas tijdens de zestiende eeuw zwakte het sterk af. Zo werd in Frankrijk in 1539 de hele sector van criminele handelingen uit het asielrecht geschrapt. Pas met de Franse revolutie echter werd het asielrecht volledig afgeschaft en haalde het burgerlijk het volledig op het kanoniek of kerkelijk recht.

NOTEN

1. RA Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 6984.

2. Zie mijn "Openluchtdansen en asielrecht te Gent in 1672", *OvZ* 73(1998), 283-85.

W.L. BRAEKMAN

DE FAMILIE MAST VAN DE VRIJE SCHIPPERSNERING EN DE VRIJE NERING DER WIJNSCHRODERS VAN GENT (4) (vervolg en slot)

In de vorige afleveringen hadden wij het reeds over de mannen en vrouwen Mast in het Ancien Régime en tot het einde van de XIXe eeuw. In deze vierde en laatste aflevering doen we verder met de familie Mast en de aangetrouwde familie in de XXe eeuw. Omwille van de wet op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer moet ik mij beperken tot deze die ons in lijden en sterven zijn voorgegaan.

Tussen de naam Mast en de naam Mast de Maeght zit slechts een Koninklijk Besluit van 1894. De zoon van Charles was Jacques Charles (James) Mast de Maeght (°1887 +1943), *attaché de légation de sa Majesté le Roi des Belges à La Haye* (Den Haag - Nederland) en op het ogenblik van zijn overlijden lid van de gezantschapsraad. Hij erfde het kasteel *Le Blekkervijver* te St.-Maria-Aalter, maar woonde eigenlijk te Elsene. Hij bleef ongehuwd en had een zoon die hij erkende nl. Robert Lucien Mast de Maeght (°1909 +1957). Deze laatste had het diploma van landbouwingenieur, heeft dit noch enig ander beroep ooit uitgeoefend en woonde ook te Elsene. Hij verkocht het kasteel *Le Blekkervijver* in 1949 aan de Broeders van Liefde die er hun internationaal noviciaat inrichtten.

Een merkwaardig figuur nog was André Mast (°1903 +1962), zoon van notaris Ferdinand Mast. Hij volgde lessen aan de Koloniale Universiteit te Antwerpen, startte zijn koloniale loopbaan als adjudant in 1925, niet voordat hij huwde met Maria De Broe (°1901 +1926) uit de HOFSTRAAT 35. Haar broer Edmond De Broe (°1906 +1985) zou later huwen met Marie Van der Swaelmen (°1911 +2000), de kleindochter van Nathalie Mast. Een broer Pierre De Broe (°1902 +1976) zou later tussen 1959 en 1970 burgemeester zijn van Mariakerke. In 1925 scheepte André in op de pakketboot Elisabethville met bestemming Belgisch Congo waar hij het tot territoriaal beheerder en nadien tot immigratie-officier bracht. Wellicht was de dood van zijn vrouw en de talrijke mutaties in Kongo er de oorzaak van dat hij in 1928 de terbeschikkingstelling vroeg en kreeg. Terug te Gent woonde André aan de CHARLES DE KERCHOVELAAN 27 maar bouwde zijn notarispraktijk vanaf 1946 verder uit aan het FRANÇOIS LAURENT-PLEIN 3. Hij bleef echter verbonden met Belgisch Kongo, zij het o.m. als algemeen voorzitter van *la Mutuelle Congolaise* en van de *Ligue Royale du Souvenir Congolais*.

Zijn broer was Paul Edouard Mast (°1891 +1972) die advocaat werd in 1919

en kandidaat notaris was. Hij bracht het tot directeur van de juridische dienst van de Stad Gent en was docent in de politie school. Hij woonde met zijn vrouw Adrienne Triest (°1892 +1968) aan de BISSDOMKAAI 3. Zij werd geboren aan de Hooiaard 2 in het huis *De Sleutele*. Haar grootvader August Triest (°1828 +1899) was zaakvoerder van het hotel-restaurant-koffiehuis *De Picardie* op de hoek van de PENSMAKKT met de HOOIAARD 8. Paul en Adrienne waren begaafde musici en zorgden in hun jonge jaren voor muzikale begeleiding van de stomme films in de toenmalige Gentse bioscoopzalen.

Hun dochter Jacqueline (°1919 +1987) huwde met Jean-Pierre van Hoof (°1913 +1956), wetenschappelijk tekenaar in het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel. Jacqueline zelf werkte er ook enige tijd.

In opvolging van zijn nonkel André en grootvader Ferdinand zette Jean Mast (°1923 +1995) de notarispraktijk verder aan het FRANÇOIS LAURENPLEIN 3. Hij huwde Geneviève De Maere (°1924 +1981), de kleindochter van Eugene Buysse en Nathalie Mast (een nicht van Ferdinand Mast). Als gevolg van slopingswerken naast hun woning werden zij in 1969 verplicht hun mooie geschonden gevel te vervangen door een stijlloze façade. Gelukkig bleef het mooie interieur bewaard. Zelf woonden zij met hun gezin te St.-Amandsberg aan de ALFONS BRAECKMANLAAN 375.

Charles de Kerchovelaan aan het Citadelpark te Gent, links de fontein en monument Burgemeester Charles de Kerchove de Denterghem (1819-1882), onthuld in 1898. De meeste bomen rechts werden geveld voor de aanleg van de drukke kleine ring in 1962. De mooie huizenrij links waar André Mast woonde links van het stuk van de open bebouwing – huidige coiffure Cagill) werd grotendeels vervangen door stijlloze appartementsgebouwen (detail zichtkaart verzameling Erik Dekeyser).

Beeldhouwer Karel Mast had een zoon Louis Mast (°1883 +1958) die door zijn huwelijk met Delphine Dierman (°1878 +1944) mettertijd bestuurder werd van de firma Dierman. Haar vader Désiré (1856 +1938) was brouwer en azijnlegger aan de HAM 13. Na zijn scheiding verbleef Louis in Amerika maar woonde nadien aan de ROZEMARIJNSTRAAT. Hun dochter Leonie Mast was herbergierster in *café hotel Charles* aan de BRABANTDAM 81. Haar eerste echtgenoot Robert Stainier (°1909) was commercieel onderdirecteur bij Fabelta te Aalst. Zijn vader Xavier Stainier (°1864 +1934) was universiteitsprofessor en leraar aan de *Ecole des Hautes Etudes* te Gent. Haar tweede echtgenoot Robert Van Damme (°1905 +1984) was zaakvoerder van een textielbedrijf in de VEERDAMSTRAAT 2 (huidig DRONGENHOF, *Sauna Aqua Azul*).

Een tweede zoon van Karel Mast was Raoul Mast (°1888 +1957). Door zijn huwelijk met Héléne Bollaert (°1887 +1965), wiens ouders een confectieatelier hadden en waar Raoul vertegenwoordiger was, werd hij zaakvoerder in de firma dat tot in 1917 gevestigd was in de ST.-CATHARINASTRAAT 22 (huidige ST.-KATELIJNENSTRAAT). Daarna waren zij op het STEENDAM gevestigd tegenover de burelen van brouwerij Excelsior. Raoul was ook lid van de Souvereine Gilde der Handboogschutters St.-Sebastiaan, één van de vier hoofdgilden, waarbij hij zich in 1925 en 1937 tot koning schoot.

Carlos Mast (°1910 +1960) was de zoon van Raoul en zette de zaak van zijn ouders verder. Als uitstekend bridgespeler werd hij tweemaal Belgisch kampioen. Hij huwde Simonne Venneman, de dochter van politiecommissaris Emiel Venneman (°1868 +1941) o.m. op de 11e en 4e wijk.

DE AANGETROUWDE FAMILIE MET HUN NAKOMELINGEN IN DE XXe EEUW

De dochter van Nathalie Mast (°1848 +1915) en Eugène Buysse was Marguerite Buysse (°1887 +1975). Zij trouwde met Arthur De Maere (°1877 +1954) die het tot inspecteur bracht bij het ministerie van Economische Zaken en Middenstand. Vanuit deze ervaring werd hij ondervoorzitter bij de middenstandsvereniging *God en Vaderland*, gevestigd in de LANGE KRUISSTRAAT, met als pionier Karel Van der Cruyssen (°1874 +1955) die abt werd in de abdij van Orval. In 1920 behoorde hij bij de commissie van bestuur, samen met o.m. ir. baron Fernand Van Ackere (°1875 +1958), bij de heroprichting van het Provinciaal Handels- en Taalinstituut in de SAVAANSTRAAT.

Hun dochter was Christiane De Maere (°1918 +2002), zuster Bernard-Marie bij de Zusters van Liefde en o.m. directrice van de humaniora in het St.-Bavo-instituut aan de REEP.

Een andere dochter Geneviève De Maere (°1924 +1981) huwde in 1947 notaris Jean Mast (°1923 +1995) waarover elders meer.

De schouwvegersfamilie Van Daele kwam reeds vroeger ter sprake. De zoon van Rosalie Mast (°1857 +1889) was Pieter (Pietje) Van Daele (°1884 +1956). Hij was eveneens meester-schouwveger, eerst aan de LANGE STEENSTRAAT 31 en na 1933 aan de GRAUWPOORT 4. Ook zoon René Van Daele (°1908 +1968) kwam in het ambacht, eerst met de steekkar, dan met de triporteur. Hij woonde laatst aan de PARKLAAN 5.

Een van de zonen van Pauline Mast (°1866 +1943) en Prosper Cliquet was ook een Prosper Cliquet (°1894 +1966). Hij was letterzetter, werd dan haarkapper, verkocht vervolgens rookwaren en schakelde tenslotte over op de fotografie in een winkel op de ZWIJNAARDESESTEENWEG (thans LUXCOLOR).

Een andere zoon was Marcel Cliquet (°1898 +1975), een pasteibakker aan de OVERPOORTSTRAAT 48. Zijn zoon Maurice (°1925 +1990) nam het op voor de jeugd als scoutsleider in het Patershol; studeerde voor burgerlijk ingenieur en psychologie; werd docent aan UFSIA en had een bestuursfunctie bij Altiora te Averbode en de Sociale Hogeschool (ST.-ANNAPLEIN) te Gent.

Een kleinzoon van Eugenie Mast (°1826 +1909) was Paul Hayaert (°1880 +1938) die architectuurstudies deed aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Terwijl hijzelf tekenaar was bij de buurtspoorwegen hield zijn vrouw ook herberg in koffiehuis *Trois Suisses* op de hoek aan het FRANÇOIS LAURENT-PLEIN 10 (huidige kledingzaak La Gaviotta).

Zijn broer Jules Hayaert (°1879 +1958) was ook architect en kreeg o.m. les van Charles Van Rijsselberghe (°1850 +1920). Hij ging in dienst bij de Bel-

Kortrijksesteenweg nr. 1004, een ontwerp van Jules Hayaert uit 1912, voor notaris Van Schoote. Opmerkelijk is het raamtype. Merkwaardig is het parement hier uitgewerkt in vakwerk (Foto Erik Dekeyser).

gische Spoorwegen en bracht het tot tekenbureeloverste in Flandria Palace aan het KONINGIN MARIA HENDRIKAPLEIN. Als zelfstandig architect ontwierp hij daarenboven o.m. in 1912 de zes huizen op de hoek van de MEERSSTRAAT met de KORTRIJKSESTEENWEG 102-112; nog in 1912 de villa in Engelse cottage-stijl op de hoek van de KORTRIJKSESTEENWEG 1004 met de KOERSENSTRAAT en in 1927 de woning PRINSES CLEMENTINALAAN 82 in zg. Nieuwe Zakelijkheid.

Nog een andere kleinzoon van Eugenie Mast was Charles Reyniers (°1896 +1981). Via toezichter bij de Stedelijke Reinigings- en Ruimdienst van de Stad Gent bracht hij er het tot werkleider. Hij woonde aan de ZWIJNARDSESTEENWEG 515 en was gehuwd met Martha Debruynne (°1897 +1981), de dochter van René Debruynne (°1868 +1941), volksvertegenwoordiger voor de Katholieke Partij, ACV-voorzitter Gent, die een vooraanstaande rol heeft gespeeld in de evolutie van de Christelijke Arbeidersbeweging.

Reeds vroeger kwam Alfons Haché (°1855 +1938) ter sprake als schoonzoon van Eugenie Mast. Zijn oudste dochter was Mathilde Haché (°1889 +1975) die gehuwd was met Theophiel Dekesel (°1890 +1970), onderwijzer aan de school van de Broeders van de Christelijke Scholen aan de ST.-PIETERSVROUWSTRAAT (huidige ST.-KWINTENBERG), dan aan de vrije parochieschool in de MAÏSSTRAAT. Hij woonde met zijn gezin o.a. aan de SPIEGELHOFSTRAAT en was toeristische gids van de stad Gent, beheerder bij de oprichting van huisvestigingsmaatschappij Volkshaard en in de Coöperatieve Het Volk aan de BURGSTRAAT. In moeilijkheden geraakt tijdens de Tweede Wereldoorlog werkte hij daarna bij de Pharmaceutische Laboratoria Flandria aan de KWAADHAM en werd hij in 1959 herbenoemd tot onderwijzer in de LOUIS VAN HOUTTESTRAAT te Gentbrugge. Hun oudste dochter Isabelle trouwde met André Dekeyser (°1909 +1990). Hij kwam in 1927 in de familiezaak NV Huis De Keyser, groot- en kleinhandel in ijzerwaren in de BURGSTRAAT 11, en werd er gerant en afgevaardigd beheerder. Oppericht in 1919 door zijn vader architect Leon De Keyser (°1879 +1946) bleef deze zaak verder bestaan tot in 1962. Laatst werkte André bij de wisselagenten De Martelaere in de MAGELEINSTRAAT en woonde langst met zijn gezin aan de NIEUWEWANDELING.

Een tweede dochter Marie-José Dekesel huwde met Michel De Loore (°1907 +1988), kunstschilder, tekenaar en decorateur. Aanvankelijk werkzaam bij kunstatelier Bressers (PEPERSTRAAT) werd hij in 1939 leraar schilderkunst in het St.-Lucasinstituut (ZWARTEZUSTERSSTRAAT). Hij maakte talloze schilderijen, religieuze taferelen, kruiswegen o.m. in de St.-Vincentiuskerk (MAÏSSTRAAT), muurschilderingen o.m. in de kerk St.-Theresia (BOOMSTRAAT) en kartons voor gebrandschilderde ramen o.m. in de St.-Amanduskerk te St.-Amandsberg. Ze woonden langst met hun gezin JACOB VAN ARTEVELDESTRAAT, Gentbrugge.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog nabij het IJzerfront (camp d'Auvours) op 23.1.1915. Vooraan links: Charles Reyniers (1896-1981), vooraan rechts zijn kozijn Paul Haché (1895-1968). Staande v.l.n.r. Emiel Claeys (1894-1984), de latere senator en burgemeester van Gent, Georges Goetgebuer (1890-1939), schoonbroer van Emiel en nadien algemeen secretaris van de Belgische Metaalbewerkerbond; Leopold Claeys (1896-1952), broer van Emiel. Op het bordje vooraan staat te lezen 'Voor Haard en Land - 1914-1915'. Foto door G. Goetgebuer verzonden aan Paul Haché: 'Geachte Vriend Haché, Ik ook verblijf hier in 't Camp d'Auvours en hoop vurig, met Gods hulp, U weldra weder te zien. Vele groeten aan al de vrienden.' (Foto verzameling Erik Dekeyser).

Zoon Jozef Dekesel (°1917 +1945) was landmeter bij het ministerie van Landsverdediging aan de PREDIKHERENLEI toen hij in 1941 dienst nam bij het Vlaams Legioen Langemarck en naar het Oostfront werd gestuurd sneuvelde hij nabij Stettin (huidig Polen).

Alfons zijn zoon Jozef Haché (°1892 +1978) was ook onderwijzer op de St.-Pietersparochie, dan op St.-Jozef en tenslotte op H. Kerst, bestuurd door de Broeders van de Christelijke Scholen. Hij was vanaf 1911 lid en nadien secretaris van de turnmaatschappij Ganda van Maurits Verdonck (°1879 +1968) en werd met Ganda in 1913 wereldkampioen turnen te Rome.

Hij werd tijdens de Eerste Wereldoorlog brankardier en leider van de Frontbeweging en schreef in 1917 eigenhandig de Open Brief aan Koning Albert, die was opgesteld door Adiel Debeuckelaere (°1888 +1979).

Reeds voor de oorlog speelde hij toneel, ging na de oorlog aan het schrijven als novellist onder de naam Dries Droessens of als toneelauteur Andries Borgers. Hij was een sleutelfiguur op de St.-Jozefparochie waar hij in de VLOTSTRAAT 6 woonde.

Zijn zoon Herman Haché (°1928 +2003) studeerde aan het St.-Lucasinstituut en trad in de voetsporen van zijn grootvaders architect Jan Haché (°1853 +1927), architect-aannemer Joseph Haché (°1859 +1934) en familielid architect Edmond Haché (°1884 +1934). Ook Herman was een bekwaam architect, kunst- en antiekkenner en -verzamelaar.

Een andere zoon van Alfons was Marcel (Max) Haché (°1893 +1944) die medisch tekenaar was bij prof. dr. Frans Daels (°1882 +1974). Laatst werkte hij bij de stadspolitie. Ook hij was een goed turner bij Ganda en talentvolle schaker en woonde met zijn vrouw, zijn tien jaar oudere nicht Maria De Sutter (°1883 +1951), dochter van Marcel De Sutter (°1840 +1896) en Sophie Haeyaert (°1845 +1907) aan het BEROUW 144.

Hun zoon Wilfried Haché (°1925 +2001) woonde lang in het ouderlijk huis, en werd plichtsbewust en nauwgezet ambtenaar in de Rijksgevangenis van de NIEUWEWANDELING.

De volgende zoon Paul Haché (°1895 +1968) was vóór de Eerste Wereldoorlog smid bij Henri Buysse in de SCHOUWVEGERSSTRAAT en bij Coppejans in de LANGESTEENSTRAAT. Hij werd dan oorlogsvrijwilliger en kwam ziek terug naar huis (*van de gazze gepakt*). Nadien werd hij bode bij de Centrale der Metaalbewerkers van zijn vader.

Nog een zoon was Gustaaf Haché (°1900 +1978), eveneens lid van de turnclub Ganda; werd dan beroepshalve bediende-hoofdpropagandist bij dagblad De Tijd en tenslotte journalist en redacteur bij dagblad Het Volk, eerst in de MEERSTEEG (huidige BONIFANTENSTRAAT) en dan de FORELSTRAAT en schreef o.a. veelal geschied- en heemkundige artikels onder de naam Staf Hapke. Zijn vrouw Ophelia De Meij (°1903 +1981) had ondertussen ook een bloeiende bloemenzaak Ophelia in het BEROUW en dan in de SLEEPSTRAAT. Opmerkelijk is wel dat zij op 24 jaar tijd op 32 verschillende adressen woonden.

De dochter van advocaat Charles Mast de Maeght (°1852 +1919) was Elisabeth Marie Charlotte Mast de Maeght (°1878 +1964). Zij huwde grondeigenaar Armand François Poot Baudier (°1870 +1962), wonend op de KOUTER 7 en vanaf 1904 aan de COUPURE 6. Na Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog woonden zij nadien in Brussel.

Dochter Gisèle (en nog zes doopnamen waaronder Ghislène) Poot Baudier (°1902 +1983) huwde uiteraard iemand van adel nl. Alfred Eustachius Ghislenus de Hemptinne (°1892 +1963), katoennijveraar. Hun enige dochter trouwde met Baron Thierry Peers de Nieuwburg (°1906 +1978), gewezen secretaris-generaal van het Belgisch Paviljoen op de wereldtentoonstelling van New York in 1964. Het is spijtig dat hun afstammelingen al het mogelijke hebben gedaan om elk contact te bemoeilijken.

Terug naar Gent bij de dochter van notaris Ferdinand Mast (°1856 +1932), nl. Marie Ursule Mast (°1892 +1990). Zij was getrouwd met Joseph Van de Vijver (°1884 +1952), enige jaren advocaat aan de balie te Gent en daarna als jurist werkzaam bij de verzekeringsmaatschappij Eagle Star. Ze woonden eerst in het ouderlijk huis aan de NIEUWBRUGKAAI 4 en nadien aan het FRANÇOIS LAURENTPLEIN 3. Joseph was de schoonbroer o.a. van Michel D'Haenens, burgemeester van St.-Denijs Westrem en van prof. Albert Kluyskens (°1885 +1956), rector van de Gentse Universiteit, volksvertegenwoordiger en senator.

Het was echter niet iedereen gegund – ook niet voor mannen – op de maatschappelijke ladder hoog op te klimmen. Veel mannen waren dagloner of werkten op fabriek. Ze woonden in werkmanswoningen of in zg. cités. Daar waar thans ook de vrouwen hogere studies doen en vaak een verantwoordelijke taak hebben buiten het gezin, namen zij vroeger ook een belangrijke plaats in door de zorg voor kinderen op zich te nemen en voor hun opvoeding te zorgen. Ook ouders op leeftijd of andere oudere familieleden leefden bij gebrek aan sociale voorzieningen bij de jongere familieleden onder hetzelfde dak, dikwijls in ongezonde omstandigheden met plaatsgebrek als gevolg. Zoals in elke familie was er in het verleden ook in onze familie – zelfs bij hen die hoog op de sociale ladder stonden – veel kindersterfte. Vaders en moeders werden niet altijd oud. Ze stierven soms vóór hun kinderen volwassen werden. Ze werden opgevangen door andere familieleden of kwamen in de Kuldersschool terecht. De levensverwachting bij de geboorte was niet erg hoog en veel familieleden waren ziekelijk en zullen armoe geleden hebben. De aandachtige lezer zal dit zeker opgemerkt hebben evenals de vraag wat er van de eens zo talrijke en machtige familie overgebleven is.

Tot voor een vijftigtal jaar waren er te Gent nog een groot aantal mannelijke naamdragers van onze stam Mast die voor nakomelingen konden zorgen. De natuur heeft er anders over beslist want Anthony Mast (°1977) is momenteel en voor zover ons bekend, de laatste mannelijke telg in Gent en Vlaanderen die de stam kan verderzetten... De volwassen mannen van vijftig jaar geleden schonken hun vrouw meestal alleen maar dochters, en dat zijn er hier in het Gentse ook slechts één handvol.

Iets beter is het dus gesteld in Frankrijk waar meer mannelijke (en zelfs vrouwelijke) telgen voor verdere afstammelingen met de naam Mast hebben gezorgd. Met de Europese eenmaking en met minder grenzen speelt het weinig rol en maakt het weinig uit waar de stam Mast en de naam verder gezet wordt. Ten andere, of men nu Mast, Codde, De Sutter, Doll, Haché, Dekesel, Reyniers, Otten, De Broe, Van der Swaelmen, Van Hoof of Van Daele noemt, het bloed van de familie Mast blijft in ons aller aderen stromen. Wij hebben allen

een stukje van de vrije schiplieden en de vrije wijnschroders in ons bloed en datgene wat we van hen en van al onze andere voorouders hebben meegekregen maakt mede van ons die unieke mens die we nu zijn.

Erik DEKEYSER.

Bron

Erik Dekeyser: *Familiegeschiedenis Mast (1320-2002) van de vrije schippersnering en de vrije nering der wijnschroders van Gent, 2002.*

GENTSE MEMORIEDAGEN: 11-12-13 JULI

11 Juli 1302

De Guldensporenslag.

Ge moet Conscience niet geloven wanneer hij vertelt dat Jan Borluut aan deze slag deelnam aan het hoofd van 5.000 Gentenaars.

In deze periode hadden de Leliaerts het hier voor het zeggen en zij verboden zich te scharen aan de zijde van de Klauwaerts. Jan Borluut liet via vrienden weten dat hij zich in Kortrijk bevond en dat Gentenaars die de zaak van het gemeen wilden steunen zich bij hem konden vervoegen. 700 Gentenaars beantwoordden deze oproep en verlieten heimelijk de stad. De Schepenen spraken de verbanning over hen uit.

11 Juli 1745

Gent wordt ingenomen door de Fransen, onder de leiding van de generaals Comte de Lowendal en Chayla. De daaropvolgende bezetting zou meer dan 3 jaar duren.

11 Juli 1824

Geboorte te Luik van Adolf Samuel.

De muziek moet in het bloed gezeten hebben want als 9-jarige is hij reeds leerling aan het Conservatorium van zijn geboortestad. Hij zette dan zijn studies verder aan het Conservatorium van Brussel.

In 1845, hij is dan 21 jaar, behaalt hij de "Prijs van Rome" met zijn cantate "La Vendetta". Hij maakt dan een studiereis door Europa en gaat lessen volgen bij Mendelssohn in Leipzig. In Londen leert hij Berlioz kennen die hij zeer bewonderde en waarmee hij in correspondentie zal blijven.

In 1850 wordt hij leraar aan het Conservatorium van Brussel. Hij werkt tevens als muziekcriticus bij verschillende dagbladen en tijdschriften.

In 1865 sticht hij in Brussel "Les Concerts populaires". Hij zal ze dirigeren tot in 1872. Waarschijnlijk had hij dit nog veel langer gedaan, ware het niet dat hij het jaar voordien benoemd was tot Directeur van wat toen nog de Gentse Muziekschool was en onder zijn leiding zou uitgroeien tot het Koninklijk Conservatorium.

Zijn benoeming verwekte hier in sommige kringen ongenoegen omdat hij een Waal was. Als compensatie werd Karel Miry aan hem toegevoegd als onderdirecteur.

Samuel kwam meermaals in conflict met Peter Benoit. Dit had niets te maken met het feit dat de ene een Waal en de andere een Vlaming was, maar omdat Benoit de aanvoerder was van de "Vlaamse School", daar waar voor de cosmopoliet Samuel de muziek geen grenzen kende. Deze rivaliteit kwam jaarlijks tot uiting bij de organisatie van de muziekfestivals. Benoit wou die nationalistisch georiënteerd zien, maar Samuel verzette zich daartegen. Dit belette evenwel niet dat zij waardering hadden voor elkaars werk.

Het was een hele gebeurtenis in Gent toen de Jood Samuel zich bekeerde tot het katholicisme. Hij werd gedoopt door Mgr. Stillemans, de peter was de latere Mgr. Van den Gheyn.

Samuel componeerde opera's, oratoria, symfonieën, strijkkwartetten, liederen, pianostukken, etc. Niets van dat alles wordt nu nog gespeeld.

Adolf Samuel overleed te Gentbrugge op 11 September 1898 en werd aldaar begraven.

11 Juli 1834

Gemeenteraadsbesluit waarbij de gronden van de Molenberg afgestaan worden aan de Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde. Deze zal er haar Casino bouwen.

11 Juli 1842

Dood te Leeuwergem van Marie, Madeleine, Isabelle Rodriguez d'Evora Y Vega.

Deze gravin was de echtgenote van Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuysse. Zij werd geboren op 1 November 1760.

11 Juli 1859

Eerste steenlegging van het St-Machariusschooltje.

Dit is althans de naam die de Gentenaars er aan gaven, zij het dan ook dat het

officieel heette “School Zonder Naam, Niet Zonder Hart” omdat deze maatschappij de bouw van deze school financierde.

Gebouwd door Adolf Pauli was ze af op 30 December 1860.

In 1891 kwam er een bijgebouw in dezelfde stijl, deze keer ontworpen door Charles Van Rysselberghe.

Dit typisch schooltje werd volledig gesloopt in 1982 om plaats te maken voor een product van bedenkelijke hedendaagse architectuur.

11 Juli 1874

Geboorte te Gent van Dom Van der Cruyssen.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2000 - N° 3 - pp. 179-180.

21 Juli 1917

Geboorte van Paul Eeckhout.

Conservator van ons Museum voor Schone Kunsten van 1948 tot 1982.

In 1959 volgde hij Edmond Dutry op als Voorzitter van “De Vrienden van Oud Gent”.

Deze architect die studeerde aan St-Lucas bij o.m. Broeder Firmin en Roger Warie, realiseerde hier tal van prachtige restauraties, o.m. van de gevel van het Stadhuis langs de kant van het Braunplein en van het Gemeentekrediet op de hoek van de Hoogstraat en de Holstraat, om er maar enkele te noemen.

11 Juli 1940

Wij leven onder de Duitse bezetting. De Gemeenteraad besluit de Franse tekst op de straatnaamborden met een laag verf te bedekken.

12 Juli 1208

Dood van Boudewijn I, de 39e Abt van de St-Baafsabdij.

Ware naam: Ponterave.

Werd benoemd tot Abt in 1206, maar legde zijn ambt neer na 2 jaar, waarschijnlijk om gezondheidsredenen.

12 Juli 1724

Dood van Gilles Leplat.

Deze Gentse schilder maakte in 1691 voor de Armenkamer 7 schilderijen die de Werken van Barmhartigheid voorstellen.

Een van zijn leerlingen was Filips, Karel Marissal.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 1992 - N° 1 - p. 11.

12 Juli 1769

Geboorte van Norbert Cornelissen.

Alhoewel geboren in Antwerpen was hij een van de meest Gentse figuren die onze stad ooit gekend heeft. En een van de veelzijdigste.

Hij studeerde Wijsbegeerte aan de Universiteit van Leuven en wanneer de Brabantse Omwenteling losbarst is hij erbij.

In 1792 vinden wij hem in Italië. Terug in België wordt hij vertaler bij het Openbaar Onderwijs in Brussel. Een tijdje later zit hij in de Ecole Normale te Parijs.

Hij komt terug naar Brussel waar hij van 1795 tot 1798 een heftig blad uitgeeft: "Le Républicain du Nord".

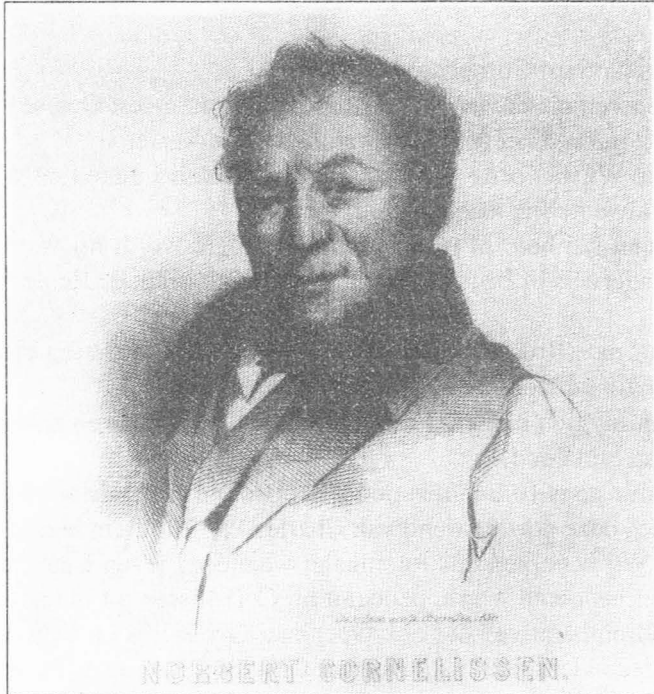
In 1799 komt hij zich in Gent vestigen. Hij is dan 30 jaar en zal hier 50 jaar blijven tot aan zijn dood.

Wij zouden minstens 10 minuten nodig hebben om enkel maar op te sommen welke functies deze goede vriend van Charles Van Hulthem hier allemaal bekleed heeft. Wij beperken ons tot enkele: wanneer Lieven Bauwens in 1800 Burgemeester benoemd wordt, benoemt hij Cornelissen tot bureeloverste van de "Police administrative" die ook Openbaar Onderwijs en Schone Kunsten omvat. Een gecondenseerd lijstje: leeraar Geschiedenis aan de Ecole Centrale, Secretaris van de Werkrechtersraad, lid van het College van Curatoren van de Universiteit, lid van de Academie van Wetenschappen en Letterkunde, Secretaris van de Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde, bestuurslid van "De Fonteyne" en ga zo maar verder.

Gedurende een halve eeuw greep er in Gent geen enkele plechtigheid plaats, geen enkel feest, prijsuitreiking, stoet, manifestatie zonder dat Cornelissen bij de inrichters of de feestredenaars was.

Van deze militante Orangist zijn ontelbare rapporten bekend, toespraken, tafelliederen, artikelen, gedichten in het Latijn, het Vlaams, het Frans, het Italiaans. In 1810 richtte hij een verslag aan de Prefect van het Scheldepartement waarin hij opkomt tegen de onmenselijke behandeling van de zieken die naar het hospitaal werden gebracht. Daarin kunnen wij vernemen dat de zieken in een open draagstoel naar het hospitaal werden gebracht. De 2 personen die de stoel droegen, hielden soms in volle winter halt om te bedelen of een herberg binnen te lopen, terwijl de zieke in de regen of sneeuw buiten moest wachten. Wanneer het hard vroom, liepen de dragers gans de stad rond omdat zulks medelijden voor de zieke verwekte en zij aldus heel wat aalmoezen ophaalden die zij dan gingen verdrinken in de herbergen.

In 1812 stelde hij een memorie op "De l'origine, des progrès et de la décadence des Chambres de Rhétorique en Flandre. Avec une notice historique sur Jacques Van Artevelde."

Portret van Norbert Cornelissen, gravure van Davidson, Brussel, 1850.
(Algemeen Rijksarchief, Correspondentie van Baron de Stassart,
nr. 475).

Deze memorie lag aan de basis van de Arteveldecultus, want op dat ogenblik was Jacob hier een praktisch vergeten figuur.

Hij was een joviale kerel die van een grapje hield. Van hem is het gekende graf-schrift: "Hier ligt de Conseiller Lebègue, Er valt niet meer van hem te zegge." Wanneer Napoleon in 1810 voor de 2e maal naar Gent komt was het onthaal, in tegenstelling met 1803, uiterst koel. De Vleeshouwers hadden zich opgesteld met een spandoek, waarop de dubbelzinnige tekst: "Les petits bouchers de Gand à Napoléon le grand."

Niemand twijfelde eraan dat dit iets was dat uit de koker van Cornelissen kwam. Hijzelf ontkende het wel, maar... on ne prête qu'aux riches".

Wanneer zijn administratieve loopbaan een einde nam in 1837 werd hem door 4 van de voornaamste Gentse maatschappijen een groot banket aangeboden in het Casino. Er waren toespraken van Burgemeester Van Crombrughe, van Jan Frans Willems en van Prudens Van Duyse.

Norbert Cornelissen stierf op 31 Juli bij de cholera-epidemie van 1849.

Hij werd begraven op het Campo Santo. Hij kreeg er nooit een grafmonument, maar dat is er wel in de Kerk van de Augustijnen.

12 Juli 1913

Men doet Roeland voor de eerste maal elektrisch luiden... met het gekende gevolg.

12 Juli 1920

Onthulling door Prins Leopold van het Standbeeld "Pro Patria" in het voorhofje van het Atheneum.

Het is gewijd aan leraren en oud-leerlingen die sneuvelden gedurende de Eerste Wereldoorlog. Het werd gemaakt door de Gentse beeldhouwer Carl De Cock.

12 Juli 1980

Dood in de Briel van Joris Vandenbroucke.

Geboren op 29 Januari 1896 in Maldegem werd hij in 1921 benoemd tot onderpastoor van St-Theresia op de Muide.

Hij zou bekendheid verwerven als stichter van "Het Nieuw Spelleke van de Muide".

Hij was actief als folklorist en, in samenwerking met Prof. Paul De Keyser, schreef hij verhandelingen in tijdschriften voor Volkskunde en hij had ook al "Het Poppenspel in Vlaanderen" geschreven.

Er was een tijd dat in Gent iedere volkswijk zijn eigen "spelleke" had. De uitbaters waren bij hun jeugdig publiek meestal slechts gekend onder een bijnaam, zoals Fons de Neuze, Stien den Bult, Coletse Patat, Mie Talûure, enz.

De daar opgevoerde stukken hadden van die namen die men slechts dàar tegenkwam. Wij vernoemen er hier enkele die ongetwijfeld bij onze oudste lezers lang vervlogen herinneringen zullen wakker roepen: Het Omgevallen Zoutvat - Het Verloren Zandschip - De Vrouw met de Koperen Boezem - De Drij Voyageurs - De Mûurd in 't Kuypersstraatse - Cartouche - Piro den Bakker - De Viezen Apotheke en Masseur Kirremelkpad.

In 1922 droomde de jonge onderpastoor Vandenbroucke van een poppenspel voor zijn patronage. Maar de "Spellekes" waren in die tijd vrijwel verdwenen in onze stad.

Hij had er toch nog een ontdekt, dat van Treezeke Blauwers in de Rijke Klarenstraat die een gastvoorstelling kwam geven op zijn Vlaamse voor. Dat kende veel succes en onze onderpastoor bleef dromen van een eigen spelleke.

Het toeval - of was het een goddelijke interventie? - zou hem dienen. Het kwam hem er ter ore dat er in de Cité van Vercauter op de Nijverheidslaan iemand was die gedurende de oorlog van 14-18 een spelleke had. Dat behoorde nu wel tot het verleden, maar het bleek verder dat heel het theaterke, alle poppen inbegrepen, ergens op een vergeten zolderke lagen. 250 fr. en Mijnheer de Onder-

pastoor was de koning te rijk met een complete poppenkast.

De eerste vertoning ging door op 4 Augustus 1922 met de poppenspelklassieker "Genoveva van Brabant". Spelers waren o.m. Oscar Vervaecke, Jules De Muynck, Frans Casteels en Gustje De Puydt. Deze laatste vertolkte de rol van de centrale figuur Pierke. En -dat zal allicht een record zijn- Gustje bleef die rol meer dan 55 jaar vervullen, want toen "Het Nieuw Spelleke van de Muide" tot het verleden ging behoren, verscheen Pierke De Puydt in het "Spelleke van Folklore".

Er staan er velen in het Guinness Book die minder gepresteerd hebben.

12 Juli 1988

Dood van John Massis. Zie "Ghendtsche Tydinghen" 2003 - N° 1 - pp. 35-36.

13 Juli 1251

Dood van Boudewijn II, de 42e Abt van de St-Baafsabdij.

Deze telg uit de familie Borluut was 28 jaar abt.

Hij werd begraven in de abdijkerk.

13 Juli 1578

De Calvinisten leggen beslag op de kloosterkerk van de Broeders van de Derde Orde op het Meerhem.

13 Juli 1621

Dood van Aartshertog Albrecht van Oostenrijk.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2003 - N° 6 - pp. 395.

13 Juli 1819

Geboorte van Prosper Venneman.

Deze Augustijnermonnik was beeldhouwer. Hij was de opvolger van Broeder Larius.

Al wat deze laatste deed vóór de brand van 1838, deed hij nadat het werk van zijn voorganger bijna volledig vernield was door de brand.

Hij stierf op 27 November 1878.

13 Juli 1885

Inhuldiging van het standbeeld van Lieven Bauwens.

Het vrouwelijke beeld is van de hand van Pierre De Vigne-Quyo die vroeger ook al het beeld van Jacob van Artevelde gemaakt had.

Reeds in 1849 werd voorgesteld een standbeeld op te richten voor Lieven Bauwens en in 1866 had men al eens een plaasteren model geplaatst op het Frankrijklein, maar het zou nog 19 jaar duren vooraleer het definitief beeld er kwam.

De inhuldiging greep plaats gedurende de Gentse Feesten. De dag voordien, op zondag 12 Juli, was er reeds een stoet uitgegaan ter ere van de stichter van de textielnijverheid in Vlaanderen.

De inhuldiging ging gepaard met traditionele plechtigheden: neerlegging van 15 huldekransen, toespraak van Burgemeester Lippens, Brabançonne en de uitvoering van een Lieven Bauwenscantate, gecomponeerd door Karel Miry.

13 Juli 1896

Dood te Bonn van Auguste Kekulé.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" 1983 - N° 6 - pp. 317-331.

13 Juli 1902

Uitvoering op de Vrijdagmarkt van het koor "Zangersgroet" door de "Melomanen".

De muziek was van Oscar Roels, de tekst van Emiel Van Goethem.

Ze werden daarin bijgestaan door 15 Gentse maatschappijen, de kinderen van de stadsscholen en het muziekkorps van het Regiment Lansiers. In totaal waren er 2.500 uitvoerders.

13 Juli 1953

Dood van Amand Janssens.

Deze knappe architect droeg er toe bij het Gents stadsbeeld te verfraaien.

Hij restaureerde tal van historische gebouwen, waaronder "De Hel" op de Kraanlei, "De Rode Hoed" in het Klein Turkije", "De Gekroonde Hoofden" in de Burgstraat.

Met uitzondering van dit tegen de brug, bouwde hij de huizen van de St-Michielshelling. Hij liet zich daarbij inspireren door bouwaanvragen uit de 17e en 18e eeuw.

Hugo COLLUMBIEN

BESCHERMLEDEN 2004

Edmond Cocquyt (150,00)
Piet Van Eeckhaut (125,00)
Michel Kalmar (120,00)
Prof. Dr. Guy Schrans (100,00)
Leon Martens (100,00)
Paul Hebbelynck (50,00)
Jacques Vermeulen (50,00)
Willy Van Mossevelde (50,00)
Jean Walraedt (50,00)
Dr. Roland Marlier (50,00)
Philippe Hebbelynck (50,00)
Maria Verdonck (50,00)
Pierre Plum (40,00)
Prof. Dr. Hubert Van Hoorde (40,00)
André De Somville (40,00)
Jacqueline De Reuse (35,00)
John Van Schil (35,00)
Freddy Van Vlaenderen (35,00)
Walter Abbenbroek (35,00)
Mw Van der Stock-De Blauwe M. (30,00)
Christian Dykmans (30,00)
Marc Coucke (30,00)
Lucien De Temmerman (30,00)
Philippe Willemot (30,00)
André De Cuyper (30,00)
Adolf Bucqué
Daniël Verbessem
Dr. André Maenhout
Jacques Huys
Gaston Poelman
Françoise Van de Vyvere
Louis Comhaire
Jacques Thissen
Willy Steyaert
Herman Delaunois
Jean-Paul Leysele
Frans Simons
Paul Mauquoy
Cecile Nevejans
Jean Bertrand

André Van Wynsberghe
Philippe Kluyskens
Fernand Verheggen
Frank Meert
Luc Glibert
Guy Versmessen
Jan De Vleeschouwer
Wilfried Pieters
Bert Destoop
Michiel Driegie
Jean Steenbrugge
Ir. A.J. Impens
Noël Goossens
Sylvester Serlippens
Willy Everaert
Mw Praet-Martens M.-L.
Bernard Hebbelynck
Jean-Paul Marchal
Mw Baete- Raman D.
André Depoorter
Jérôme Moortgat
André Mortier
Prof. Dr. Eric Van de Velde
Rudy Vanhollebeke
Dr. Adhémar De Wulf
Philippe Proost
Guido Van Renterghem
Jean-François Peeters
Pierre Geernaert
Pierre Uytterhaegen
Jean Broekaert
Joseph Roosen
Jean-Pierre Boone
Daniël Van Ryssel
Cesar Block
Guy Baert
Marcel De Bleecker
Rita Passemiers
Willy Van Trappen
Ferdinand Handovsky

Dr. Philippe Verjans
Christian Scheiris
Michel Noppe
Guy Beyaert
Robert De Kezel
Louis Daens
Roger Dekeyser
Dr. Guido Demeulenaere
Bernard Cruyt
Pierre Hebbelynck
P. Roovers

Mw Morraye-Verstrynghe A.
Albert Ylen
Dr. Roland Heughebaert
Bob Stevens
Marc Van Hauwermeiren
Joseph Joos
Felix Waldack
Z.E.H. André Thoonen
Peter Sorgeloose
Huguette Mast

STEUNENDE LEDEN 2004

Pâtisserie Bloch (24,79)
Regine De Ruyck (20,00)
Mw Vandyk-Vanhooren L. (20,00)
Christian Puttevils (20,00)
Lucien Vermaele (20,00)
Prof. Dr. Eric Lacroix (20,00)
Dr Charles Annez (20,00)
Guy Kint (20,00)
Stefaan Van Schoor (20,00)
Jacques De Braekeleir (20,00)
Diane Sarteel (20,00)
Jean Libbrecht (20,00)
Gustaaf Nicaese (20,00)
Yves Brasseur (20,00)
Ir. Gustave Veeckman (20,00)
Didier Eechaudt (20,00)
Marcel Vanhinsberg (20,00)
Pierre Eeckman (20,00)
Jacques Lataer (20,00)
Pierre Vandersmissen (20,00)
Hilde De Grez (20,00)
Lucien Van Steenberghe (20,00)
Marie-Jeanne De Smet (18,00)
Eric Schellinck (17,50)
Yvan Fonteyn (17,00)
Lea Van Leuven (15,10)
Jean-Pierre Quintyn

Willy Debunderie
Pierre Bruyneel
André Leys
Walter Claeys
Dr. Thierry Goetghebuer
D. D'hont
Dr. J. Torrekens
Prof. em. Dr Herman Balthazar
Mw Verschoore-Sevens L.
Roger Moreau
Huguette Taymans
Richard Verlinden
Etienne Verschraegen
Georges Thysbaert
Eddie Van Haverbeke
Mw Broekaert-Blondeel R.
Marc-Antoine Claeys
Michel Peirtsegaele
Leon Friant
H. Meuleman
Marcel Leeman
André De Mulder
Guy Himschoot
Johan Mulert
Frank Van Hyfte
Adolf Delantsheere
Dr. Honoré Wyffels

Mw Albert de Meulemeester
Paul Van de Voorde
Mw Piton-Van Geluwe E
Karel Ossieur
Katia De Geyter
Jan Koninckx
Emiel Rombaut
Jacques Brun
Laurent De Schuyter
André Michiels
Richard Caese
Dr. Pierre De Vos
Emile Genbrugge
Roger De Geyter
Jacques Lavrillé
Gaston De Smet
Marc Rummens
Michel Voortman
Mw Luc De Coster
Janine Lehardy
André Buysse
Henri Minnaert
Alfred Roose
Raoul Buysse
Eric Vandenbroele
Antoine Van Goethem
Leon Lemaitre
André Raman
André Rottiers
Maurice De Bruyne
Alfons Gistelink
E.H. Jos Mertens
Paul Eeckhout
Mw Janssens-Vander Vennet A.
Dr. Jacques Huyghebaert
Henri Coessens
Ginette Desmet
Roger Spilthoorn
Raphaël Van Wassenhove
André De Schepper
Erwin Penning

Etienne Hublau
Frank Olaf Ödberg
Marcel Cambier
Diane Van Lierde
Hendrik Carpentier
Walter Vlerick
Henri Hauspy
Jaime Jurdan
Serge Tollenaere
Albert Plasschaert
Marc Ryckaert
Etienne Van Hecke
Mw Vancraeynest-Mulert
Gaston Fortie
Willy Diegenant
Antoon de Schryver
Guy De Maertelaere
Prof. em. Dr. Kamiel Van Acker
Gilbert Verheggen
Herwig De Munnynck
Freddy Hoste
Alice Dynoodt
Carlos Fassin
Mw Van Beveren-Oosterlinck J.
Robert De Rudder
Carlos Robaey
Anne Cocriamont
Firmin Andries
Prof. Dr. André Kint
Mw Wauters-D'haen E.
Leon Trivier
Prof. Dr. Gontran Ervynck
Monique De Rudder
Marc Bailleul
Frank Tfelt
Albert Braekman
Serge Pauwels
Laurent Van Bossele
René Parasie
Lucien Ongena
Paula D'haen

Anita De Hondt
Robert Verspeeten
Oscar Van Mol
Valerie Godu
Luc Devriese
Guy Bruyneel
Roland Van Damme (nr 1182)
Marc De Munnynck
Hugo Vermeire
Joris De Schepper
Hugo De Waele
Mw Cerulus-Van Gaever M.
Jean Dhaene
Roland Van Damme (nr 1703)
E. Vanderstraeten
Jacques Lievens
Luc Matthijs
Suzanne Vander Gracht
Charles Uyttenhove
Roland Wissaert
J. M. De Wulf
Gustaaf D'hondt
Victor Antheunis
Guy Coryn
Jean-Claude Martiny
Georges Neslany
Dr. Daniël Merlevede
Fernand Van Quaquebeke
Roger Versteede
M. Jonckheere
Eugène Uytterhaeghe
Gaston Scharre
Marguerite Wustefeld
Gustaaf Van Damme
Luc De Broe
Raf van den Abeele
Prof. em. Dr. Alexander Evrard
Jacques Hebbelynck
Georges Casteleyn
Jacques Van de Calseyde
Leon Deproost

Mw Hublé-Vankenhove N.
Louis Devloo
Fernand Goethals
André Verbrugghen
Fernand De Rockere
Albert Vispoel
Pieter Spanoghe
Danny Dobbelaere
Guido De Bruyker
Luc De Paepe
Luc Van Damme
Georges De Vreese
Jean-Marie Marchand
Eric De Buck
Etienne Van den Boogaerde
Dirk Jurrjens
Dr. Carlos Metdepenninghen
Willy Philips
Pierre Vandevoorde
Jean-Paul Rooms
Laurent Claeys
Erik De Moor
Dr. Philippe Gombault
Jean Jacques
Robert Lybaert
Patrick Lybaert
Laurent Balcaen
Adriaan Boone
Patrick Rombaut
Jean-Pierre Roose
Luc Moortgat
Maurice Geirmaert
Jan Zwaenepoel
Christiane Van der Meulen
Luc Lekens
Jos Van den Borre
Jan Capoen
Pierre De Caluwe
Marie-Thérèse Desmul
John Van Hulle
Mw. Keppens-Dentandt M.-J.

Dr. André Van de Boogaerde
Wim De Bock
Katrien Van Hauwaert
Huguette Ingelaere
André Scheire
Christian Roels
Nicole Verschoore
René Rodrigues
Guy Decarnière
Freddy van der Stichel
Roland Van Bockstaele
Marcel De Braekeleir
Gilbert Lodrigo
Bernard Claeys
Jacques Carels
Robert Van Bockstaele
Georges Claeys
Norbert Verhasselt

Dr. Lodewijk De Vos
Alain Malschaert
Louis Van de Vyvere
Mw Chauvin-Meganck Chr.
Gilbert Gassée
Jean-Pierre Laute
Jan Sorgeloose
Michel Hoste
Robert Devreese
Tony Claeys
Elly Van Durme
Dr. Daniël Sabbe
Charles Pierre
Beatrijs Ediers
Leon Lippens
R. Van Herwegen
Bertholf De Carne
Guy Namurois

STEUNFONDS 2004

20,00 - Mw De Sleyter-Velghe D.

12,50 - Collumbien H.

10,00 - Van Herreweghen R.

3,00 - Mw Coutteel S. - Jurrjens D. - Mw Beyz M.

2,50 - Peeters D. - Van Bignoot Ch. - Wulffaert F.

2,00 - Mw Verloove F. - Van Schoote A. - Mw Lorman G.

1,00 - Elderweirt L.

Toelagen: Vlaamse Gemeenschap 2003 - 953,00

Provincie Oost-Vlaanderen 2002 - 602,53

Puzzel 2004

“Goe were aan 't zuid, buite est 33 groade, moar doar woar da 'k zit es't goe fris”. Beste kwiezers en kwiestertjes de hoofdvraag van dit jaar gaat over een plaats in Gent waar ik beschutting gezocht heb tegen de hitte van de zon. Je kan er hoog van de toren blazen en diep in de put vallen. Je kan er zelfs als quizmaster in de vergetelheid geraken. Ondanks dat alles straalt deze plaats een nobiliteit uit. Mijn beschutting heeft wel een beperking op mijn einder en daarom wil ik mijn gedachten verruimen. En in gedachten blijf ik wel bij “*Gent en Oost-Vlaanderen*” en daarover gaan mijn “*vroagskens*”. Ik hoop dat U mij vlug vindt waardoor dat deze kruistocht kan eindigen. Ondanks het feit dat u met mij de *toeristische* toer op gaat, weet u ook waar ik me bevind?

1) In de 19de eeuw begon de burgerij er een “*maison de plaisance*” op na te houden, m.a.w een buitenverblijf. De familie Maes kocht in 1808 het opper- of herenhof aan en schonk aan de kerk het schilderij “*De afreis van Tobias*” (1830) geschilderd door de Gentse leerling van de hofschilder van Napoleon. In deze gemeente die pas in 1971 haar huidige naam kreeg, had ook de Gentse familie Mulle het *Hof-te-Wolskerke* of het “*Chateau Mulle*” in haar bezit. Een andere Gentse familie kwam er pauzeren in hun *Hof-ten-Bosse* en schonk hun naam aan een beek die één van de oorsprongen van de Zwalm is. We vragen de tiende letter van de naam van deze beek.

2) Wie Joos Vyt zegt denkt natuurlijk aan het Lam Gods. Deze man was herkomstig uit Beveren waar hij talrijke goederen bezat. Wat velen niet weten is dat hij in 1416 in de Oost-Vlaamse Leiestreek een groot goed bezat “*de Gampelaere*”, dat hij verpachtte aan Gillis van der Boeninghen. We vragen de voorlaatste letter van de (fusie)gemeente waar dit goed nog steeds gelegen is.

3) Wie de biografie naslaat van Pieter van Gent, alias Predo de Gante (Petrus de Mura) stelt vast dat deze minderbroeder omstreeks 1486 te Gent het levenslicht zag. In een kleine dorpje aan de Dender betwijfelt men dit. Aan de voorgevel van de kerk lezen we dat deze weldoener omstreeks 1480 geboren werd in deze gemeente, waar eertijds ook het Rattenkasteel stond. We vragen de vierde letter van deze gemeente.

4) Wie de sage van Reinaert De Vos (waarvan het thans oudste gekende exemplaar in Gent geschreven is) gelezen heeft, klinkt de naam Elmare beslist bekend in de oren. Elmare was destijds een plaats in het water gevallen Roeselare. Kent u de eerste letter van de Gentse abdij die het goed in bezit had en er een proosdij stichtte?

5) Kent u de gemeente waar de hoger vermelde plaats Elmare thans deel van uit maakt? Deze gemeente dankt haar naam aan een Gentse vrouw, waarvan we de laatste letter willen weten van haar familienaam. Zij en haar familie lieten deze plaats in de 15de eeuw indijken.

6) Weet u ook de derde letter van de plaats waar de “pilorijn” (schandpaal) staat die het wapenschild van Mgr. Van Eersel, bisschop van Gent draagt?

7) Als wraak voor zijn in 1383 verwoest kasteel wist deze baanderheer Oudenaarde te heroveren ten voordele van Filips de Stoute. Weet u de vijfde letter van de gemeente waar eertijds deze met reusachtige torens geflankeerde burch stond?

8) Wat daar allemaal uit voort vloeit, was het Leopoldskanaal. We vragen de voorlaatste letter van de familienaam van de promotor van deze uitgraving. Deze priester (1796-1886) was tevens volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Gent

9) Om te behoren tot de Gentse adel moet je “*Bette, Triest ou Vilain*” zijn. De familie Triest afkomstig uit het Waasland bleef deze streek begiftigen. In de kerk van Verrebroek treffen we een koorgestoelte (1652) aan geschonken door Emmanuel Triest. Geef de vijfde letter van de religieuze instelling waaruit dit gestoelte afkomstig is.

10) Deze Franse “*seigneur*” wonende te Gent, van wie we graag de tweede letter willen weten van zijn naam, liet in de wijk Ten Dale in Zulte een kapel bouwen ter bedanking van de genezing van zijn vrouw.

11) Het kasteel van het belangrijk Ayshove in Kruishouten werd -zo niet gebouwd - in het begin van de 13de eeuw bewoond door een Gents patriciër, waarvan we slechts de eerste letter van zijn familienaam willen weten.

Wat nu gezongen. Met deze letterkens vormt U de naam van de plaats waar ik het hoofd koel weet te houden. Als u koude rillingen krijgt als uitslag heeft U mij gevonden en dan stuurt U de elf oplossingen samen met de hoofdvraag voor het einde van dit jaar naar het redactieadres: Lijnmolenstraat 149, 9040 Gent.

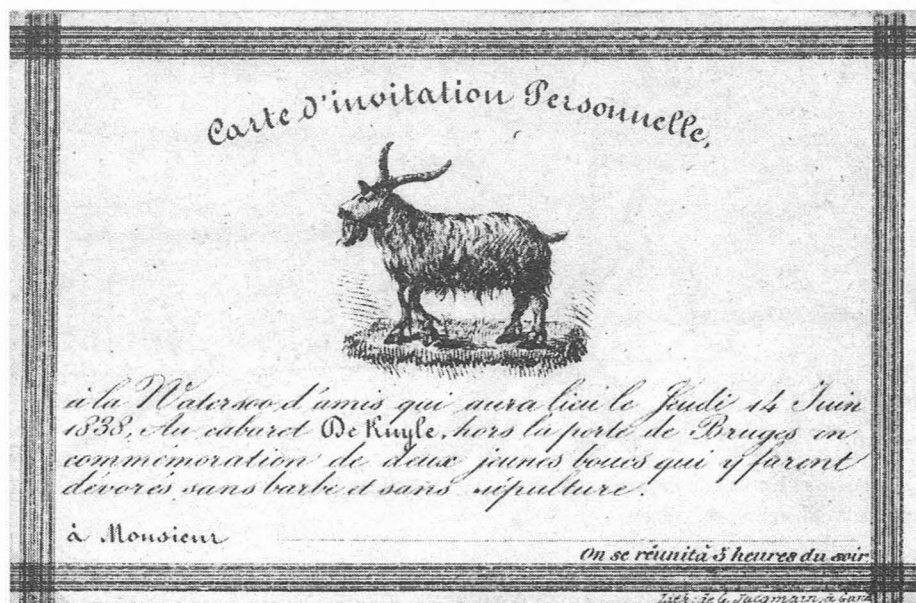
De koelbloedige quizmaster

'T GENSCH SPANT DE KRUUNE!

Twie giestige meuleneirs inviteren veur een buikvullinge

Als men gedurende de Gentse Feesten in het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel 4.353 eters bediend heeft en 750 kg hesp, kaas en huufdflakke versneden heeft op negen dagen, en daarmee alle records breekt van de laatste 19 jaar, dan heeft men wel een paar weekjes rust verdiend. Ware het niet dat er twee heel merkwaardige en vooral ludieke menu's in mijn handen terecht kwamen. Waarvan, - u begrijpt het al - ik niet kon nalaten u kond te doen. Eerst en vooral was er de

Invitoase veur ne ludieke woaterzeui buiten de Brugschepuurte...

Verzameling E. Levis

Carte d'invitation Personnelle,
à la Waterzooi d'amis qui aura lieu le Jeudi 14 Juin 1838, Au cabaret De Kuyle,
hors de la porte de Bruges en commémoration de deux jeunes boucs qui furent
dévorés sans barbe et sans sépulture.
à Monsieur ..... *On se réunit à 5 heures du soir.*

Persoonlijke uitnodigingskaart
op de Waterzooi die zal plaats hebben op donderdag 14 juni 1838 in het cabaret

De landelijke Kerkstraat kronkelt zich net buiten de Brugse Poort tussen de velden aan de rand van de Wondelgemse Meersen.

De Kuyle, buiten de Brugsepoort ter herinnering aan twee jonge bokken die er opgevreten werden zonder baard, noch grafmonument.

Aan mijnheer .....

Men verzamelt om 5 uur 's avonds.

Op wandel naar de luthoven buiten de “Brugschepuurte”

Men was dus geïnviteerd om in een van de luthoven, cabarets of Guingettes buiten de stadsmuren een waterzooi te gaan eten. Op het plan Saurel van 1841, slechts 3 jaar later getekend, zien wij “buiten de Brugsepoort” enkel wat bebouwing langs de Bargiekaai tot even voorbij de huidige Gouden Sterstraat, langs beide zijden van de Phoenixstraat tot aan het huidige Bisschop

Seghersplein en tussen de Leiekaai en de Kettingstraat rond het metaalbedrijf “De Phoenix”. Eens daar voorbij waren er langs de landelijke steenweg naar Brugge enkele molenbergen met windmolens en naar Mariakerke toe enkele afspanningen.

Langs de overzijde van de Brugse Vaart, aan de Noordkaai hadden we voorbij de uitmonding van de stadsgracht het begin van de voormalige Kerkstraat (de huidige Guldenvliesstr. en Amaat Joosstr.), reeds aangeduid op het plan van 1534, een echte oude kerkewegel die door de Wondelgemse Meersen (de noordwestkant van de huidige wijk Wondelgemstraat, het toen nog niet gegraven Verbindingskanaal en zuidkant van de Bloemekenswijk) leidde naar de voormalige parochiekerk van Wondelgem, toen nog dichterbij de stad gelegen, in de Maïsstraat. Op de *Guide Historique, Nouveau Plan, et Indicateur des rues de Gand et de ses Faubourgs* uit 1910, staat de straat al aangegeven als Vieille rue de l’Eglise of Oude Kerkstraat en het gedeelte aan de overzijde van het Verbindingskanaal als Nouvelle rue de l’Eglise de latere Magnoliastr.

Lodewijk Lievevrouw Coopman heeft het in zijn artikel “*Onze Guingetten*” in O.VL. Zanten (1942) o.a. over “*De Hulsteboom*” op de Brugsesteenweg, de “*Allée-Verte*” of den “*Olivier*” op de Groendreef, de “*Champs Elysées*” op de Elyseesche Velden, “*Het Palinghuis*” op de Palingshuizen, “*De Jager*” of “*t Joagerke*” buiten de Brugse Poort, “*Den Karpel*” en “*De Kuyël*” in de Kerkstraat. De juiste ligging kennen we echter niet.

We zijme toe, omdamme nie mier open zijn...

Ook het vroege uur van samenkomst: 17:00 uur, midden de week op een donderdag, wijst er waarschijnlijk op dat de uitnodiging niet aan werkvolk gericht is. Dit vroege uur van samenkomst was wel noodzakelijk gezien men zich buiten de tolpoorten diende te begeven. Op 15 mei sloot de poort reeds om half tien. Het sluitingsuur (werd volgens de jaargetijden geregeld en veranderde na genoeg om de veertien dagen). Wie voor het openingsuur of na het sluitingsuur de stad wilde binnenkomen of verlaten, moest poortgeld betalen. Dit nachtelijk openen der poorten werd openbaar aanbesteed. In 1831 bracht dit aan de stad bvb. ongeveer 8.000 guldens op. Dit poortgeld werd met grote tegenzin betaald. Zodoende was er alle avonden, en vooral tijdens de zomermaanden, de zondagen en kermisdagen een vlucht uit de talrijke herbergen en lusthoven buiten de poorten om voor het sluiten binnen de stad te zijn. Natuurlijk bleef iedereen tot het laatste ogenblik zitten en dan stormde zowat iedereen tegelijk de poort binnen, en wierpen ze de portier, de schildwacht en de bediende van het octrooi omver... Zo betaalde men volgens een tamelijk ingewikkeld tarief bvb. in 1831 te voet 6 cent poortgeld tot 2 uren na het sluiten en ook 1 uur voor

het openen; 12 cent van 2 uren na het sluiten tot middernacht en 24 cent van middernacht tot 1 uur voor het openen.(1)

Waterzooi

Waterzooi was typisch een gerecht dat men o.a. op deze relatief wat verder afgelegen pleisterplaatsen in de omgeving van wandelwegen, visvijvers, rivieren en waterlopen at, als afsluiter van de voettocht. Zo kon men ook culinair van de rustpauze genieten.

De bekende Gentse tafelhoeder Cauderlier, waaround het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (M.I.A.T.) binnenkort een tentoonstelling zal opzetten, beschrijft in 1861 in zijn kookboek "*Het spaarzame keukenboek*(2), om eene goede keuken in het bereik te stellen van de nederige fortuinen", drie bereidingswijzen voor onze echte "*Gentsche woaterzeui*". Zijn motto luidt: "*Wie mij zal lezen, zal koksbaas wezen!*"

Er is geen twijfel mogelijk: de oorspronkelijke "*Gentsche Woaterzeui*" was bereid met versgevangen riviervis, gezoden in 't water, een Gentse verre variant" van de zuiderse *bouillabaise*".

"De lekkerheid van dit echt Vlaamsche gerecht hangt af van de frisheid en de hoedanigheid van den visch. De geur van den peterseliewortel, maar vooral de eetlust der gasten maken de voornaamste aantrekkelijkheid dezer spijs uit; inderdaad, de plaatsen waar men die soort matelottes(3) bereidt, zijn meestal van 2 tot 3 kilometers van de stad afgelegen. Hij die zich daarheen begeeft, komt er uitgehongerd toe, wacht een uur alvorens gediend te worden, en vindt alsdan zeer lekker hetgeen hij ten zijnent wellicht als gemeen zou aanzien.

Ziehier hoe men in 't algemeen den waterzooi bereidt. Doe water in eene kasserol, doch juist zooveel als er noodig is om den visch, als gij dien er in legt, maar half te laten weken. Doe in het water peterseliewortels, een weinig peterselie in takjes, zout en een goed snuifje peper.

Laat hierin vooreerst gedurende tien minuten paling koken. Doe er vervolgens zeelten, eenen snoek, eenen karper, eenige barbeelen(4) en nog andere visch in, indien gij zulks geraadzaam oordeelt; voeg er 100 grammen boter bij en laat 20 minuten op een heet vuur koken; dien alsdan onmiddellijk op.

De smaak van den peper moet doorslaande zijn.

HET SPAARZAME
KEUKENBOEK

DOOR

CAUDEKERKER

UITGEVERS- EN-BOEKDRUKKERSHUIS
v/h AD. WOSTE, N. V.
Galgenbergstraat, 21/23, GENT

Waterzooi. - Tweede wijze (*seconde manière*)

Doe in eenen ketel het water dat noodig is om den visch voor de drie vierden te overdekken (voor de twee manieren moet het water koud wezen). Leg er eene snee brood, eenige stuks paling en de koppen van andere visschen in, alsook de in het vorige artikel gemelde peterselie, peper en zout. Laat een uur koken en steek alles door de teems(5)

Doe in dit sap eenen peterseliewortel en laat den visch er in koken, die gij schikt te gebruiken, gelijk in vorig artikel gezegd. De paling moet wat langer koken dan de overige visch. (Men gebruike geene andere riekende planten dan peterselie).

Waterzooi. - Derde wijze (*Troisième manière*)

Giet in eene kasserol eene halve pint water voor 2 kilos visch; voeg erbij zout en peper, 75 grammen boter, een beschuit en leg den visch daarboven; dek de kasserol, sluit ze dicht en laat het vuur stillekens aangaan.

Daarna laat gij 15 tot 20 minuten koken; op het ogenblik van op te dienen, voeg er een goed stuk boter bij.

Sprak men vroeger over “waterzooi”, dan bedoelde men altijd waterzooi van vis. Toen onze rivieren stilaan door de industrialisatie open riolen werden en de riviervis met de buik omhoog kwam bovendrijven, schakelde men over naar de toen ook al reeds bestaande “woaterzeui van kiekens”. Bij waterzooi van kip zei men dit er altijd bij.

We geven u hier, ook uit hetzelfde receptenboek, de toenmalige bereiding.

Waterzooi van kiekens (*Waterzooi de poulets*).(6)

Als men eene waterzooi wil gereed maken, neemt men gewoonlijk een half kieken per persoon. wij veronderstellen dat er tien mensen aan tafel zitten: men koopt vijf kleine kiekentjes.

Als ze goed uitgehaald zijn, kuischt men, gelijk het zijn moet, de halzen, de pooten en maag, welke men in eene kasserol legt, met vijf liters water, vijf wortels van peterselie, vijf Brusselsche beschuiten, twee dikke ajuinen t’halven doorgesneden, een kruidnagel, een weing tijm en laurier en het noodige zout en peper.

Laat alles drie uren koken op een zacht vuur en steek door de teems om eene soort van dikken bouillon te bekomen, dien ge vervolgens weer op het vuur zet.

Als hij gaat koken, leg er de vijf kiekentjes in, die ge voorafgaandelijk in tweeën verdeelt; voeg er 300 grammen boter bij, laat op een goed vuur geheel genoeg komen en dien vervolgens op.

De kiekens moeten er 1 1/2 uur tot 2 uren inliggen.

Zoals wij zien is het toevoegen van eierdooiers, wortelen, bloemkool, aardappelen en room een bedenkfel en een luxueus extraatje van onze tijd.

Bokkenvlees?!

Dat men er het vlees van een echte bok zou gegeten hebben lijkt ons vrij onwaarschijnlijk. Dit werd zelden gedaan en ligt ook niet in de traditie van onze keuken. Dit werd mij bevestigd door culinair expert Jacques Vander Sichel. De bok werd enkel gehouden om te zorgen voor nageslacht. De geiten gaven dan weer melk voor geitekaas. Wanneer de bok evenwel na twee maand gecasteerd werd, en later geslacht doet de smaak van zijn vlees aan dat van schaap denken. Een bok stonk en zijn vlees was navenant. Van schaapsvlees en vlees van jonge geitjes zei men soms: 't smoakt noar den bok.

Voor wat de "jeunes boucs" betreft, denken wij eerder aan een ludieke betekenis. Un bouc in het Frans, is nl. un homme dégoutant, een degoutant man of un mari malheureux, een ongelukkige echtgenoot, misschien ook beiden. Het kan eveneens op een man met een sik of bokkebaardje slaan. Het gaat hier waarschijnlijk om een bourgeois-mannenclubje - met "fair-part" en opgesteld in het Frans) dat eens per jaar goed samen ging uit eten zonder de vrouwen. Aangezien de uitnodiging ook alleen maar een "à Monsieur..." vermeld en geen "à madame ..." zijn we daar alvast vrij zeker van.

In ieder geval: de "woaterzeui" kan hen maar gesmaakt hebben en hopelijk waren ze voor 't sluiten van de poort terug in Gent.

't Virken uithangen op de Nederkijter.

De 16de februari 1907 nodigt een onbekende Lucullus al zijn beste vrienden uit in estaminet "De Schelde"(7), op de hoek van de Nederkouter nr. 1, aan de Ketelbrug, rechtover het justitiepaleis om zich tegoed te doen aan een varkensfestijn.

Daartoe had hij in 1906 een varken, ‘*Rickus van Schating*’ genaamd, laten vetmesten te Mannekensvere in de Westhoek. Het werd naar Gent overgebracht en door slachter Picaderus in het slachthuis alhier naar de culinaire andere wereld geholpen. Het menu bestond uit hespengebraad met aardappelen, varkenskotelleten met erwten gevolgd door “huufdflakke”(8) met sla en prikkelsaus(9). Lees zelf maar...

Ten jare 1907 is onder het mes van den slachter Pacaderus in het slachthuis van Gent gestorven, onzen hartelijken en diepbetreurden vriend RICKUS VAN SCHATING geboren tot Mannekensveere 1906, en waarbij hij al zijne beste vrienden uitnoodigd(sic) om het rouwbeklag bij te wonen in den estaminet “De Schelde,” Nederkouter, 1. Zie hier zijne laatste wilsbeschikking van onzen lieven vriend Rickus.

DE SPIJSKAART

Hespen gebraad van Rickus met pataten

Coteletten van Rickus met erwten

*Eindelijk het koud hoofd van Rickus
met salade en prikkelsaus*

Mijn hartelijken vaarwel aan hun allen.

Gent den 16 Februari 1907

Hoofdvleesch of zultkaas (Tête pressé ou fromage de cochon)

Wij geven u hier het recept van de Gentse tafelhoeder Cauderlier (10)

Neem een verschen halve-varkenskop, kap hem in twee of drie deelen, en leg hem in koud water om hem te wasschen.

Giet vier liters water in eene goed vertinde kookketel; voeg erbij een weinig thym, laurierbladen, 3 kruidnagels, een klauwe look en eene voldoende hoeveelheid zout.

Als het water kookt leg er de stukken varkenskop in, derwijze dat ze door het vocht goed overdoken zijn. Dek den ketel en laat het vleesch op een zacht vuur koken gedurende een uur of vijf kwartieren, volgens den ouderdom van het varken.

Als het wel, maar niet te veel genoeg is, neem het deksel van den ketel af, zet dezen van het vuur om de stukken varkenskop bijna koud te laten worden. Dan

*Ten jare 1907 is onder het mes van
den slachter Picaderus in het slachthuis
van Gent gestorven, onzen hartelijken en
diepbetreurden vriend*

Rickus van Schating

*gehoren tot Mannekensveere 1906, en waar-
bij hij al zijne beste vrienden uitnoodigd
om het rouwbeklag bij te wonen in den
Estaminet "De Schelde," Nederkouter, 1.*

*Ziehier zijne laatste wilbeschikking
van onzen lieven vriend Rickus.*

DE SPIJSKAART

HESPEN GEBRAAD VAN RICKUS MET PATATEN

COTELETTEN VAN RICKUS MET ERWTEN

EINDELIJK HET ROUD HOOFD VAN RICKUS

MET SALADE EN PINKELSAUS

Mijn hartelijken vaarwel aan hun allen.

Gent, den 16 Februari 1907.

neemt ge het vleesch eruit; doe er zorgvuldig de beenen uit.

Ontmaat de tong van het wit vel dat ze omringt en hak alles grof ondereen met een goede snuif zwarten peper en zooveel zout als gij het noodig acht. Leg dat haksel in een blikken of vertinden koperen vorm. 's Anderendaags doopt gij den vorm in warm water om het vleesch los te maken en gij zult lekker hoofdvleesch hebben.

Smakelijk!

Eddy LEVIS

Maître d'Hôtel van het Middeleeuws ontbijt in het M.I.A.T.

NOTEN

(1) Désiré Jozef Destanberg: "Gent sedert 1831. Voornaamste gebeurtenissen. Eerste reeks - 1831-1840"; Gent Boekhandel J. Vuylsteke, Koestraat, 15, 1903; Drukkerij V. Van Dooselaere; Stads-poorten / Octrooirechten, pp. 3 - 5.

(2) "Het spaarzame keukenboek door Cauderlier. Oud tafelhoeder te Gent. Twaalfde uitgave. Herzien, verbeterd en vermeerderd met verscheidene nieuwe recepten. Gent Boekdrukkers- en uitgevershuis v/h AD HOSTE n.v. Galgenbergstraat, 21-23, 1922.

Hoofdstuk XIII. Schelp- en andere visch. pp.329-330.

(3) matelotte: >Fr. matelot of matroos: zeemansgerecht; eenpansmaaltijd met vis

(4) barbeel: karperachtige riviervis (Barbus Barbus) > Lat. *barbellus*: baard, vanwege de voel-draden op de lip.

(5) teems: zeef; een teemsdoek is een gaasdoek voor zeefbodems; teemsen is zeven.

(6) idem als (1) pp. 245-246

(7) "Nederkouter - *rue Basse des Champs 1 Vandervennet (Wwe) A. herb.*" Zo vermeld in de "Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen voor het Jaar 1905. Gent Drukkerij Eug. Vanderhaegen Veldstr. 60 Bureel der Gazette v. Gent.

(8) huufdflakke > Gentse woord "huufd" of hoofd en het Mnl. vlac, vla(c)ke of flakke: o.a. dun bvb. van gebakken koeken, plat, ondiep. De uiteindelijke betekenis is: dun sneetje hoofdvlees, hoofdkaas, "kop" of "preskop" in het dialect.

(9) waarschijnlijk met pickels of "pickeled sauce"

(10) "Het Spaarzame Keukenboek" 1922 pag. 220 hfdst. X

IN PARTIBUS INFIDELIUM

Volgend stukje komt uit "Onder de Wekkinge" van Lodewijk De Vriese. (1925)

't Was in den vollen zomer, op 'nen heeten maandagachternoeene.

Het wekkerde zes uren op het Belfort.

De menschen hadden geen werken meer in 't zin: het was nog 'nen halven Zondag en de warmte hing in hun lijf.

In "'t Kruisken" op de Sint-Jacobsnieuwstraat zat het vol lustige Gentenaars. De eenen kaartten, de anderen nog praatten en lachten en vertelden vieze lollekens: daàr was leute.

Aan een der vensters dat rekkewijd open stond om er een beetje frisse lucht te laten binnenkomen, zat Pier Keukeleire de "Gazette van Gent" te lezen. Hij las de Moedergazette elken avond. Het was zijn dagelijksch gerecht.

Hij had nu reeds het Politiek Overzicht binnen, de Buitenlandsche berichten, de gebroken arrems en beenen, 't is te zeggen de misdaden, rampen en ongelukken, en ging juist het Stadsnieuws aanvallen, toen zijn gebuur Jan Lepeleire zijn hoofd binnenstak.

Het waren goede vrienden. Jan Lepeleire kwam regelrecht af op Pier Keukeleire, stak hem de vijfde toe en zei:

- Veel nieuws in de Gazette, Pier?

- Ze stae vol, Jan.

- Jamaer a zûû geen partikulier nieuws?

- Ja en neen, maar daar staat toch iets in dà'k mee al mijn ondervindijngie nie goe kan ontcijferen.

- ?

- 'k Gaet î veurlezen, ge zilt er gij misschien wijs uit worden. Twee koppen hên meer verstand of fene.

En Pier las:

- "Wij vernemen dat Z.H. den Paus, ingezien den vergevorderden ouderdom en den ziekelijken toestand van Mgr. Bracq, bisschop van Gent, eenen hulpbisschop heeft benoemd. De keuze van Z.H. is gevallen op Mgr. de Battice, kanunnik van St-Baafs, die den titel heeft ontvangen van Bisschop *in partibus infidelium*."

- Verstaede gij latijn, Jan? Wa mag da wel willen zeggen?

- 'k Verstae er nie meer van of gij Pier. Maar weet-e-wadde, 't es rond den halver zeven -en Jan keek op den koekoek die aan de muur hing- Louis De Veugeleire, de welweter, zal al gêwe gaen komen; den dienen zal ons wel uit den slag trekken.

Alsof hij het geroken had, die woorden waren pas uitgesproken, de deur van 't Kruisken ging open en Louis De Veugeleire kwam binnen.

- Louis, riep Jan van verre, kom ne kîer langs hier, w'hên î nûtdig.

Louis De Veugeleire was 'nen jongen van goede familie.

Hij was in zijnen jonge tijd een jaar of twee aan 't studeren gegaan, voor docteur of apotheker geloof ik, maar had het na twee klinkende buizen laten steken. Nu kon hij stillekens op zijn renten leven. Hij reisde veel, leerde veel, kende veel. Hij was bovendien uiterst complaisant en gespraakzaam. Hij had een tonge van lijntses.

't Was dus zeer natuurlijk dat zijnen goeden raad werd ingeroepen telkens men in 't gezelschap voor een moeilijke kwestie stond, of 't een of 't ander hun verstand te boven ging.

Op den wenk van Jan Lepeleire kwam Louis toegeschoten, gaf aan iederen kameraad een polleken, bestelde een pintje dobbelen, tikte met het tweetal en vroeg vervolgens:

- Wat is er gaende?

Pier Keukeleire las hem het artikel der Moedergazette voor en vroeg:

- Gij, Louis, die gestudeerd hêt, die dus 'nen geleerden man zijt, keunde ga ons niet zeggen wa da dat bediedt: 'nen Bisschop in partibus infidelium?

Louis De Veugeleire streek eerst zijn breede moustachen recht, trok ne keer of twee aan zijn grillig bokkebaardje, en sprak aldus, terwijl een geestige lach op zijn lippen speelde en zijn slimme oogskens tintelden van deugnieterie:

- Wa da dat es? 'k Zal î dadde in twee woorden gaan explikeeren. 'Nen Bisschop in partibus infidelium, dad es 'nen Bisschop en geen Bisschop en toch 'nen Bisschop; da es a zûû op zijn Gentsch gezeid, 'nen Bisschop van mijn kl..."

Pier Keukeleire en Jan Lepeleire bedankte Louis De Veugeleire: zij verstonden nu ook latijn.

Lodewijk DE VRIESE

BIBLIOGRAFIE

Een zeer interessante uitgave van V.I.A.T. (Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel) is "**Het Kostuumboek van Lucas d'Heere.**"

Deze Gentse schilder en rederijker werd geboren in 1534 als zoon van de gekende schilder Jan Mynheere en de gekende miniaturiste Anna De Smijtere.

Reeds op zeer jeugdige leeftijd werd hij aangenomen in het atelier van Frans Floris in Antwerpen.

Hij werd als ketter gedagvaard om voor Alva te verschijnen en werd in 1568 verbannen, hij vertrok dan naar Engeland. Hij kwam terug naar Gent na de Pacificatie in 1576. Hij stierf te Parijs in 1584.

Hij maakte onder meer een reeks van 98 aquarellen met de kleding van figuren uit de Oudheid, de Middeleeuwen en verschillende landen uit het 16e eeuwse Europa en het Verre Oosten.

Deze figuren werden door hem gebundeld in het "Théâtre de tous les peuples et nations de la terre avec leurs habits et ornements divers, tant anciens que modernes, diligemment dépeints au naturel par Luc Dheere, peintre et sculpteur gantois".

Deze prachtige verzameling van grote documentaire waarde wordt sinds 1865 bewaard in de Universiteitsbibliotheek en het is de eerste maal dat ze uitgegeven wordt.

Het boek heeft een formaat van grosso modo 19,8 x 29,7 cm. Het telt 112 bladzijden en alle afbeeldingen zijn vanzelfsprekend in kleur.

Het kost slechts 12,50 euro (504 fr.) en is te verkrijgen (zo lang de voorraad strekt) in het M.I.A.T. - Minnemeers 9 te 9000 Gent. Tel: 09.269.42.00.

Enkele weken na het heengaan van Erik Duverger op 10 Maart 2004 verscheen zijn laatste boek "**Documents concernant le commerce d'art de Francisco-Jacomo van den Berghe et Gillis van der Vennen de Gand avec la Hollande et la France pendant les premières décades du XVIIIe siècle.**"

Wij vermoeden dat tal van lezers vertrouwd zullen zijn met de figuur van de in 1932 geboren Professor Duverger, Doctor in de Kunstgeschiedenis en lid van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten.

De kunsthandelaars hebben altijd een belangrijke rol gespeeld bij het tot stand komen van kunst- en rariteitenkabinetten. De kozijns Francisco-Jacomo van den Berghe en Gillis van der Vennen waren associés in deze branche. Hun handelsactiviteiten speelden zich voornamelijk af in Parijs, Den Haag en Rotterdam. Van den Berghe woonde in Gent en speelde een eerder bescheiden rol die bestond in het leveren van fondsen, het voorschieten van geld en het betalen van de facturen.

Het was Van der Vennen die zich actief bezighield met aankopen, verkopen, ruilen.

Hij zat regelmatig in het buitenland. Hedendaagse kunsthandelaars moeten maar eens denken hoe deze handel er aan toeging in het eerste kwart van de 18e eeuw: reizen langs de weg of per schip met de middelen van toen. De schilderijen werden gewikkeld in papier, hooi of stro en verpakt in kisten.

Van den Berghe is een der weinigen die een uitgebreide briefwisseling betreffende deze handel achtergelaten heeft. Zij wordt gedeeltelijk bewaard in het Stadsarchief en in de Universiteitsbibliotheek. Dit vormt de hoofdbrok van dit boek. Deze briefwisseling is zowel in het Frans (Parijs) als in het Nederlands (Den Haag, Rotterdam).

Dit boek bevat niet minder dan 427 brieven en lijsten en een alfabetische Index van liefst 30 bladzijden maakt de consultatie ervan bijzonder gemakkelijk. Het zijn maar diegenen die dergelijke boeken schrijven die weten hoeveel werk en tijd dit vergt.

Een bijzonder interessant boek voor degenen die sterk geïnteresseerd zijn in de schilderkunst. Het heeft een formaat van 18 x 26 cm. en telt 317 bladzijden. (340 met de "Introduction" erbij). Het kost 30 Euro (1.210 fr.) en is te bekomen bij Mevrouw Duverger-Vande Velde - Coupure 385 - 9000 Gent. Tel: 09.223.76.20. en via het Documentatiecentrum.

Wie het thuis bezorgd wenst, schrijft 35 Euro over op rekening 446-4501121-73 van Mevrouw Denise Van de Velde.

Van 27 augustus tot 12 september ging in de St-Elisabethkerk in het Oud-Begijnhof een tentoonstelling door over de Kunstenaarskolonie in en rond het St-Elisabethbegijnhof.

Veertien dagen zijn rap voorbij en niet iedere geïnteresseerde zal in de gelegenheid geweest zijn deze tentoonstelling te bezoeken.

Gelukkiglijk is er ook een catalogus verschenen "**Verlaten Hof. Scheppings-oord & Inspiratiebron. 1874-2004.**"

Wij zullen maar onmiddellijk zeggen dat dit werk niet in de handel is en dat is in zekere zin spijtig want het bevat veel interessante biografische gegevens over de 48 kunstenaars die er in behandeld worden. Ze bevat talrijke foto's, niet alleen van de artiesten maar ook van sommige van hun werken. Verder nog overlijdensberichten, uittreksels uit brieven, enz. Ook nog enkele gegevens over "Kunst en Kennis", de Academie voor Schone Kunsten en de Prijs van Rome. Deze catalogus bevat ook 76 reproducties van kunstwerken; spijtig genoeg is dat van sommigen onbevredigend.

Deze catalogus heeft een formaat van 20,5 x 29 cm. Ze telt een 150-tal bladzijden en kost 8,00 Euro (323 fr.). Ze kan nog bekomen worden bij de heer John Strouwen - Rabotstraat 20 te 9000 Gent. Tel: 09.223.21.97.

De "**Handelingen**" van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks Deel LVII zijn verschenen.

Als Gentse onderwerpen komen wij in dit 325 bladzijden-dik boek de volgende onderwerpen tegen:

- Het "Charter van Senlis" (november 1301) voor de stad Gent. Een stedelijke constitutie in het spanningsveld tussen vorst en stad (met uitgave van de tekst).
- Het decor van een machtswissel. Ruimtegebruik bij de Gentse wetsvernieuwing in de vijftiende eeuw.
- De middenstand in opstand. Corporatieve aspiraties en transformaties in het zestiende-eeuwse Gent.

- De Gentse Burgerwacht 1830-1848. Een “papieren geschiedenis”.
  - Cultuurprijs 2002 van de stad Gent.
  - Het eindigt met de traditioneel geworden “Bibliografie van de Geschiedenis van Gent 2002-2003” met niet minder dan 280 items waarvan de overgrote meerderheid Gent betreft.
- Prijs: 21,25 Euro (857 fr). De leden van de Maatschappij ontvangen het gratis.
- Zij betalen een lidgeld van 18,75 Euro (756 fr.).

Bij de uitgeverij Waanders verscheen “Gent van toen en nu” N°9 “**De Smakelijke Stad**”

De tekst werd opgesteld door Daniël Lievois.

Het gaat dus over eten en drinken. Reken er dus maar op dat men het hier (onder andere) zal hebben over Tierenteyn, de Molens Goethals, Patisserie Bloch, Mokabon, Sneukelderijen van Temmerman, Volsbelang, Broodbakkerij Vooruit, Brouwerijen Excelcior en Meiresonne, Plumet, Waterzooi, Van Thorenburg en zelfs... de Mammelokker.

Plus nog zo veel meer gespreid over 32 bladzijden en met meer dan 90 foto’s. Het N°10 behandelt “**De Spelende Stad**”. Tekst van Doreen Goublomme.

Ook hier tal van verwachte onderwerpen: de Opera, de Vlaamse Schouwburg, de Minard, de Nieuwe Circ, de Cinema’s Oud Gent, Select, Capitole en wat er gespeeld werd, het Poppenspel, de Valentino, Zwembaden Van Eyck en Tolhuis, zelfs het “Heilig Huizeken” (en waarom niet, welke oude Gentenaar is daar nooit geweest?).

Ook hier 32 bladzijden en meer dan 80 foto’s.

In deze serie hebben wij hier en daar in de tekst kleine foutjes tegengekomen, maar dit is een detail die niets afdoet van de waarde van deze interessante documenten die vooral gevormd wordt door de foto’s. Velen ervan zullen de lezers nooit gezien hebben, zoals bvb. de foto van Constant Montald op zijn koerke in de Verspeyenstraat, getrokken door Edmond Sacré op 14 september 1886 toen hij uitbundig gevierd werd als laureaat van de Prijs van Rome.

Prijs: 3,95 Euro (159 fr.) In de boekhandel en veel dagbladwinkels.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Antwoord van de heer **Richard Caese** op de vraag van mevrouw **Marleen Verdonck** (Gh. Tyd. 2004 - N°3 - p. 199)

In 1862 werd in de pas aangelegde Geitstraat op een groot terrein door de Broeders Van Liefde het Instituut voor gehoor- en spraakgestoorde jongens opgericht. Dat is het klooster waar u van spreekt. Het Doofstommengesticht. In de volksmond 't STOMHUIS.

Foto's over deze school en de Appelstraat vindt u in het boek *De Brugse poort* van Philippe Bockstael, Uitgeverij De Klaroen. In deze Beroepsschool werden de vakken kleermaken en schoenmaken geleerd, bladzijden 22,42 en 43. De grote tuin waar u het over hebt was als ik mij niet vergis het restant van een bloemisterij.

In de bibliotheek van het Documentatiecentrum voor streekgeschiedenis Convent Engelbertus, Groot Begijnhof 46 St. Amandsberg bevinden zich twee brochures waarin zich voor u interessante gegevens bevinden. Naar mijn mening noemen ze a) Onze Vriend b) 125 jarig bestaan.

Vraag van de heer **Romain Coppens** (Lovendegem):

“Kan iemand informatie verstrekken over de Gentse (?) beeldhouwer Frans Delanier, die voor zover ik weet werkte in het midden van de 19e eeuw.”

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De heer **Romain Coppens** (Lovendegem) schrijft ons:

Wat de “memorie” van Ignace De Sutter betreft (Gh. Tyd. 2004 - N°3 - p.193) wil ik toch iets rechtzetten: “Singhet ende weset vro” is geen lied van De Sutter, maar een liederenbundel door hem samengesteld. Het meest bekende lied is wel “Lied van mijn land” op tekst van Anton van Wilderode.

Hij besluit met de vriendelijke woorden: “Wat “Ghendtsche Tydinghen” betreft, hoewel ik geen Gentenaar ben lees ik reeds 33 jaar lang uw tijdschrift van de eerste tot de laatste bladzijde. Proficiat voor de degelijke inhoud, steeds opnieuw.

Het verdient ook wel een proficiat dat het tijdschrift steeds zo stipt verschijnt! Heel wat heem- en volkskundige tijdschriften kunnen daar een voorbeeld aan nemen...

Ik zou zeggen: Doe zo voort!”

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 13 juli 1925 verscheen in de “Gazet van Gent” een artikeltje van Alfons Van Werveke over

KAZERNEN

Professor J. Vercouillie leert ons in zijn Beknopt Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal, welke reeds een derde uitgave heeft, dat het woord "kazerne" door 't Fransch uit het Italiaansch caserna, caserma, komt, een afleiding van casa, huis. De Franschen Hatzfeld en Darmesteter zeggen, dat het woord zijn huidige beteekenis heeft gekregen onder Louis XIV, die voor het eerst kazernen, in de huidige beteekenis van het woord, heeft doen bouwen. De ons bekende oorkonden nopens de Gentsche toestanden schijnen te bewijzen, dat het wel degelijk zoo is, Maar eer we verder gaan, moeten wij mededeelen, hoe voor het bestaan van de kazernen, de legers werden gehuisvest.

In de Middeleeuwen was de bezetting van een versterkt kasteel gevestigd in het wachthuis. Zoo bijvoorbeeld verbleven de soldaten van 's Gravensteen te Gent in de twee zalen boven de gang van het poortgebouw. In de middeleeuwen waren er geen staande legers. Daar in Vlaanderen de dienstplicht bestond voor elkeen van 20 tot 60 jaar, waren de burgers zelf met de verdediging van den vaderlandschen grond belast en vooral van een versterkte stad als Gent. Met den nieuwen tijd ontstaan de staande legers met huursoldaten. Na den opstand der Gentenaren tegen Keizer Karel krijgt de stad een garnizoen, dat in het ten jare 1540 gebouwd Spanjaardkasteel wordt gehuisvest. Na den beeldenstorm van 1566 krijgt Gent nog meer troepen, die bij de inwoners worden gelogeerd.

Men moet de "Beroerlicke Tijden" van Marcus van Vaernewyck lezen om een denkbeeld te krijgen van den last, dien men van dat Spaansch goedje had. Sedertdien was het logementbriefje de nachtmerrie van onze voorouders tot in de XIXe eeuw. De bouw van kazernen heeft de inwoners wat ontlast, vooral in vreedstijd.

't Is eerst in het laatste vierde van de XVIIe eeuw, dat er spraak is van kazernen, en wel namelijk gedurende de bezetting van ons land door de Franschen onder Louis XIV. In den aanvang van 1678, toen de vreemdeling Gent had ingenomen, plaatste hij er een garnizoen van dertien bataljons, met een totaal van 10.400 man. De schepenen konden zonder veel moeite acht bataljons huisvesten, maar voor de vijf andere liep het niet op wieltes. Ze deden de dekens van de gebuurten voor zich verschijnen en gelastten ze, op boete van 4 pond grooten, al de ledigstaande huizen op te geven om daar soldaten in te leggen. Ondertusschen brachten de krijgslieden, die nog geen onderkomen hadden, den nacht op straat door, op matrassen en in dekens, door de stad geleverd, en ze kregen één stuiver schadeloosstelling per dag. Ondertusschen was men dapper in de weer, of scheen men het te zijn, om de kazerne te bouwen, die de overweldiger eischte. Reeds bestonden er te Doornik en te Kortrijk, misschien elders nog. Men deed mannen van het vak en plattegronden en opstanden komen van de twee genoemde steden om zich in te lichten. Op 22 Juni gewaardigde

Louis XIV zich een toelating te teekenen voor de schepenen van Gent, ten einde den twintigsten penning te lichten van den verkoop van huizen, stallen en molens om het geld te vinden voor den bouw van kazernen. Het charter, geteekend Louis, met nog een stuk van 's konings zegel, wordt op het Stadsarchief bewaard.

Het was echter slechts na den aftocht der Franschen, dat de zaak tot uitvoering kwam. In Juni 1682 gaf de gouverneur-generaal de noodzakelijkheid te kennen kazernen te bouwen "om daarin gehuisvest te worden de soldaten liggende binnen de stad tot dezer verdediging, zoo om bij dat middel die soldaten beter te kunnen houden in hunnen plicht, als om te beletten de wanorders, die ze bij nacht en ontijde veroorzaken." De schepenen verzochten den gouverneur-generaal, dat hij zelf de kazerne zou willen doen bouwen en op zijne kosten, aanbiedende een toelage van 50.000 gulden daartoe te verleen, de geheele kost geschat zijnde op 200.000 gulden. Er is reden op te gelooven, dat de regeering aannam, want wij hebben de betaling ontmoet van de 50.000 gulden in een half dozijn termijnen in de jaren 1682 en 1683. Het gold dan kazernen op het Eekhout te Sint-Pieters, waar nu de Leopoldskazerne staat. In het archief der stad zijn plattegronden en opstanden zonder dagteekening, die wel van dien tijd kunnen zijn. Worden ze werkelijk uitgevoerd? Wij denken het, maar ze waren in allen gevalle onvoldoende, want 13 October 1689, toen de Schepenen bericht kregen dat 's winters 7000 à 8000 man in de stad zouden komen garnizoen houden, besloten zij die krijgslieden onder dak te brengen in de vier gildehuizen, Sint-Joris, Sint-Sebastiaan, Sint-Antonius en Sint-Michiel, in het Rasphuis, in het Pesthuis aan de Vijfwindgaten, waar het gasthuis voor de Engelsche soldaten zou zijn, in de kapel van de Wevers, Korte Dagsteeg, thans Carillon in die van de Kleermakers, St-Margaretestraat, in Sint-Elooiskapel, in de Geldmunt, in de kapel van Sinte-Veerle, voor 's Gravensteen, in het Tempelhof, in St-Jans ten Dullen, bij St-Jacobs, in St-Kwinten op St-Pieters, in Hebberechtsgasthuis op de Kortrijksche straat, in St-Jacobsgasthuis in de Van Crombrugghestraat. Nu en dan worden de bestaande kernen van kazernen vergroot, op Sint-Pieters en in het Pesthuis of huis van St-Macharius. In dit laatste waren er achttien huisjes voor pestlijders bestemd, maar, aangezien de vreeselijke ziekte in de XVIIe eeuw verdwenen was, werden ze door de soldaten gebruikt sedert 1726. Een oorkonde van 1765 leert ons, dat er alsdan drie kazernen waren te Gent: op Sint-Pieters, in het Pesthuis en in het hof van Sint-Antoniusgilde, op de St-Antoniuskaai.

Onder de overheersching der Fransche republiek, ten minste in 1793, was een krijgsschool in de kazerne van het Pesthuis ingericht.

De kazerne op Sint-Pieters neemt de gebouwen van de gewezen abdij in sedert 1808.

De nieuwe Leopoldkazerne op het Eekhout werd in 1907 in gebruik genomen.

A. VAN WERVEKE

Het Sint-Baafsplein. Foto daterend uit het 1e kwart van de 20e eeuw. Het huis N° 14 is de Distillerie "Au Plumet d'Or" - Likeur Fabriek "In de Gouden Pluim". De uitbater Florimond Van Haesebrouck was de fabrikant van de gekende Gentse kersenlikeur "Plumet". Op de originele foto kan men duidelijk lezen "Gezondheids STOUT Guinness STOUT de Santé" waarvan hij de depositair was.

INHOUD 2004

1.	
- E. Ossieur:	2
Het Memorieboek van Pastoor Roger Nottingham van de Gentse Sint-Niklaasparochie (1657-1690) - Vervolg.	
- Hermann Van Duyse:	27
Inventaire Archéologique: Geborduurde wapenschilden van de Nering der Molenaars.	
- Pierre Kluyskens:	28
Maurice de Broglie.	
- Frank O. Ödberg:	41
De firma "Robert Rosseau" in het Tussen 't Pas.	
- Hugo Collumbien:	45
Gentse Memoriedagen: 28-29-30 Juni.	
- Herdenkingsdagen in 2004.	57
- Jan Cleppe:	58
Gênsche Prâot.	
- Bibliografie.	59
- Vraag en Antwoord.	64
- Lezers schrijven ons.	65
- Dit bestaat niet meer	68
2.	
- E. Ossieur	70
Het Memorieboek van Pastoor Roger Nottingham van de Gentse Sint-Niklaasparochie (1657-1690) - Vervolg en slot.	
- Ernest Lacquet:	90
Inventaire Archéologique: Luchter in smeedijzer.	
- Pierre Kluyskens:	91
De Calvinistische Universiteit.	
- Gontran Ervynck:	102
Paardendief gehangen te Ledeborg in 1682.	
- Jean-Paul Marchal:	105
Het Bombardement van Gent-Zeehaven.	
- Hugo Collumbien:	109
Gentse Memoriedagen: 1-2-3-4 Juli.	
- Pierre L. Zenner:	118
Remi Rooms en de verdwenen Aartsengel.	
- Quizmaster:	122
Uitslag van de Puzzel 2003.	
- Lodewijk De Vriese:	125
Honni soit qui mal y pense.	
- Bibliografie.	127
- Lezers schrijven ons.	130
- Alfons Van Werveke:	130
Oudheidkundige kroniek: De Harmoniemaatschappij Sint-Cecilia.	
3.	
- Jos D'hollander:	134
Clocke Roeland, een eeuwenoude geschiedenis.	
- Louis Maeterlinck:	150
Inventaire Archéologique - Fiche N°87	

De Verrijzenis, door Gaspard De Craeyer.	
- Pierre Kluyskens: Francisco Castel-Rodrigo.	151
- Huguette Taymans: Een onbekende pater?	155
- Luc Devriese: Snelle fietsers aan het eind van de jaren 1800.	163
- Erik Dekeyser: De familie Mast van de Vrije Schippersnering en van de Vrije Nering der Wijnschroders. (1)	165
- W.L. Braekman: Schimplied op de Gentse bisschop Vandernoot (1727).	175
- Bert Vervae: Twee Zaffelaarse biechtstoelen in Gentse Sint-Baafskathedraal.	181
- Alexander-Karel Evrard: Verdwenen monumenten.	184
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 5 Juli.	187
- Bert De Carne: Het stookgebouw van de Gentse universiteit St-Pietersnieuwstraat.	194
- Bibliografie.	198
- Vraag en Antwoord.	199
- Lezers schrijven ons.	200
- Jan Cleppe: Gênsche Prâot.	201
- Alfons Van Werveke:	202
Oudheidkundige kroniek: Zonne- en Regenschermen.	
- Dit bestaat niet meer.	204
4.	
- Jos D'hollander: Clocke Roeland, een eeuwenoude geschiedenis (Vervolg en slot).	206
- Hermann Van Duyse: Inventaire Archéologique: Toortshouder van de Houtzagers.	223
- Luc Devriese: De mythische keizerlijke Ottogracht en de zeer reëele burggrafelijke Schipgracht. Deel 1.	224
- Pierre Kluyskens: Chateaubriand.	241
- Erik Dekeyser: De familie Mast van de Vrije Schippersnering en de Vrije Nering der Wijnschroders van Gent (vervolg).	245
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 6 en 7 Juli.	255
- T. Poffijn-Bossaert: Herinneringen van nen echte Strop.	260
- W.L. Braekman: Devotie tot Sint-Fiacre in de abdij Groenenbriel te Gent.	262
- Lodewijk De Vriese: De Gentsche Guinguetten.	264
- Bibliografie.	267
- Lezers schrijven ons.	269
- Alfons Van Werveke: Oudheidkundige kroniek: Een weinig gekend gewrocht van Laurent Delvaux.	270

5	
- Gontran Eryvynck:	274
Het kalseiden van de Hundelgemse steenweg te Ledeberg in 1775.	
- Victor Van der Haeghen:	288
Inventaire Archéologique: Band van het klein register van het tolkantoor.	
- Luc Devriese:	290
De mythische Keizerlijke Ottogracht en de zeer reële bruggrafelijke Schipgracht.	
- Pierre Kluyskens:	300
Cholera.	
- Erik Dekeyser:	311
De familie Mast van de Vrije Schippersnering en de Vrije Nering der Wijschroders van Gent. (Vervolg).	
- W.L. Braekman:	323
Betoverde zieke spuwt padden uit te Gent (1613).	
- Hugo Collumbien:	326
Gentse Memoriedagen: 8-9-10 Juli.	
- Luc Devriese:	337
Het kan altijd nog erger.	
- Bibliografie.	337
- Vraag en antwoord.	338
- Jan Cleppe:	339
Gênsche Prâot.	
- Aanvullende ledenlijst.	339
6.	
- Pierre Kluyskens:	343
De Commissie van Monumenten en Stadsgezichten. Deel 1.	
- Hermann Van Duyse:	354
Inventaire Archéologique: Toortshouders van de Nering der Vier Gekroonden.	
- Luc Devriese:	355
De Schipgracht. (Vervolg en slot).	
- W.L. Braekman:	366
Asiel bij de paters Discalsen te Gent (1690).	
- Erik Dekeyser:	368
De familie Mast van de Vrije Schippersnering en de Vrije Nering der Wijschroders van Gent. (Vervolg en slot).	
- Hugo Collumbien:	376
Gentse Memoriedagen: 11-12-13 Juli.	
- Beschermleden 2004 - Steunende leden 2004 - Steunfonds 2004.	384
- Quizmaster:	389
Puzzel 2004.	
- Eddy Levis:	391
t Gents spant de kruune!	
Twee giestige meuleneirs inviteren veur een buikvullinge.	
- Lodewijk De Vriese:	401
In Partibus Infidelium.	
- Bibliografie.	402
- Vraag en Antwoord.	405
- Lezers schrijven ons.	406
- A. Van Werveke:	406
Oudheidkundige Kroniek: Kazernen.	
- Dit bestaat niet meer.	409
- Inhoud 2004.	410